

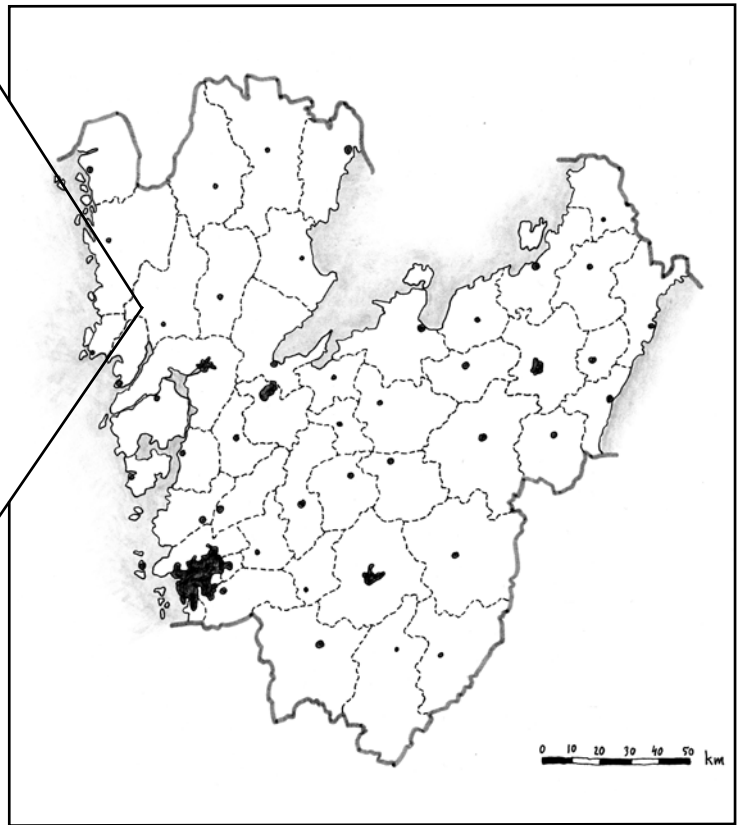
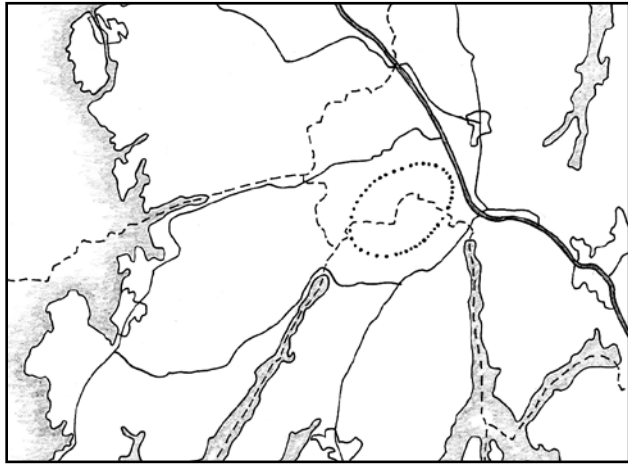
Vindkraft på Skottfjället

Arkeologisk utredning inom Munkedals och Lysekils kommuner

Benjamin Grahn-Danielson, Andreas Toreld
och Annika Östlund

Vindkraft på Skottfjället

Arkeologisk utredning inom Munkedals och Lysekils kommuner

*Benjamin Grahn-Danielson, Andreas Toreld
och Annika Östlund*

Vindkraft på Skottfjället

Arkeologisk utredning inom Munkedals och Lysekils kommuner

Kulturarhistoriska rapporter 46

© Rio Kulturkooperativ 2009

Fastighet: Folkesberg 2:14 m.fl. i Svarteborg, Bärfendal och Bro socken, Munkedals och Lysekils kommun, Västra Götalands län

Ek. karta: 8A8j, 8B8a

Belägenhet i Rt-90 2,5 gon V: Norr 6494000 m, Öst 1250000 m

Höjd över havet: 35-160 meter

Beställare: SWECO Energuide AB, Box 340 44, 100 26 STOCKHOLM

Projektnummer: 0852

Projektansvariga: Petra Rudd och Annika Östlund

Fältansvarig: Andreas Toreld

Övrig personal: Benjamin Grahn-Danielson och Stig Swedberg

För personalens meriter hänvisas till Rio Kulturkooperativs hemsida.

Fältarbetstid: 2008-12-11 - 2009-06-03

Undersökningsområdets storlek: 800 000 m²

Arkiv: Rio Kulturkooperativ

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild: Husgrund efter bostadshus, torpet Ekeskogen 0852:30. Foto mot söder.

Orienteringskarta: Framställd av Rio Kulturkooperativ med data från Map Maker, FMIS samt Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av beställaren.

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Rio Kulturkooperativ.

Redigering och layout: Optimal Press

Tryck: Nordbloms Trycksaker AB, HAMBURGSUND

ISSN 1652-1897

Sökord: Vindkraft, Skottfjället, Bohuslän, torplämning, stenåldersboplats, stenindustrilämning, hägnader, gränsmärken

Rio Kulturkooperativ

Ekelidsvägen 5

457 40 FJÄLLBACKA

www.riokultur.se

rio@riokultur.se

Innehåll

- 5. Sammanfattning*
- 7. Syfte*
- 7. Metod*
- 7. Utredningsområdet*
- 9. Tidigare undersökningar*
- 10. Utredningsresultat*
 - 10. Område 1*
 - 12. Område 2*
 - 20. Provgropar*
 - 21. Fynd*
- 21. Antikvarisk bedömning*
 - 21. Särskild hänsyn*
 - 25. Generell hänsyn*
 - 25. Kompensationsåtgärder*
- 26. Källor*
- 31. Bilagor*
 - 1. Torp och boplatser*
 - 2. Lämningar*
 - 3. FMIS*

III. 1. Gränsmärke 0852:97. Märket ligger i aktuell gräns cirka 100 meter sydväst om verksplats 15. Foto mot nordost.

Vindkraft på Skottfjället

Arkeologisk utredning inom Munkedals och Lysekils kommuner

Sammanfattning

Lysekils Energi Vind AB planerar uppföra 13 vindkraftverk med tillhörande tillfartsvägar på Skottfjället. Rio Kulturkooperativ har på uppdrag av SWECO Energuide AB utfört en arkeologisk utredning inom området. Arbetet har bedrivits som en kulturhistorisk dokumentation och som en särskild arkeologisk utredning.

Utredningsområdet är beläget norr om Hallinden, på gränsen mellan Lysekils kommun och Munkedals kommun, Västra Götalands län, se *karta ill 13 på mittuppslaget*. Utredningen delades upp i två delar. Område 1 motsvarar en radie på 600 meter från de 13 planerade vindkraftverken, och avseende dessa ytor har arkivmaterial studerats, se *kartor ill 11-12*. Område 2 utgör det egentliga utredningsområdet, och motsvarar ett område inom 100 meters radie från varje verk och en 20 meter bred vägkorridor längs de planerade tillfartsvägarna.

Skottfjället är ett höglänt bergsområde med höjder på upp till 160 meter över havet. Bergget är genomkorsat av mindre raviner och dalstråk. Med tanke på det kustnära läget är området ovanligt högt beläget och glest befolkat. De bevarade kulturlämningarna består framför allt av två lämningstyper från vitt skilda tidsperioder; boplatser från äldsta stenålder respektive lämningar efter torparnas aktiviteter under främst 1800-tal och tidigt 1900-tal. Den västra delen av utredningsområdet gränsar till ett område utpekad som riksintresse för kulturmiljövård; K024 Bärfendal, och den sydöstra delen

av området gränsar till en kulturmiljö utpekad i Lysekils kommuns kulturminnesvårdsprogram; Färlev-Skottefjället.

Inom område 1 finns sedan tidigare sex registrerade stenåldersboplatser, vilka kan dateras till mesolitikum och är cirka 10 000 år gamla eller äldre. Under 1800-talet bedrevs omfattande nyodlingsverksamhet på Skottfjället - närmare 200 torp och backstugor uppfördes uppe på och i kanten av fjället. Inom område 1 finns cirka 50 lämningar efter torp och backstugor. Det äldsta torpet omnämns så tidigt som 1756.

Efter genomfört fältarbete har 120 lämningar mätts in inom utredningsområdet. Dessa utgörs av 23 gränsmärken, sex stenbrott, 37 husgrunder, sex boplatser, två röjningsrösen, två områden med fossil åker, 40 delvis inmätta hägnader, två by-/gårdstomter, en fyndplats och en övrig lämning. Av dessa har 17 blivit bedömda som fast fornlämning, fem som bevakningsobjekt och resterande som övrig kulturhistorisk lämning.

Stenåldersboplatserna är bedömda som fasta fornlämningar. Om boplatserna berörs av vägdragningarna, bör de blir föremål för förundersökning. Tillstånd för detta söks hos Länsstyrelsen.

Gården Fjället är bedömt som by-/gårdstomt och som bevakningsobjekt. I det fall planerad väg berör gården Fjället, bör samtliga ingående delar vid gården Fjället undergå antikvariska

åtgärder. Tillstånd för detta söks hos Länsstyrelsen.

I det fall planerad väg berör torpen Dalehagen, Dammen eller Dammeliden, bör extra kompensationsåtgärder utföras.

Fornlämningar är skyddade genom bestämmelserna i 2 kap i Lag om kulturminnen med mera, KML. Kulturlämningar och -miljöer är också skyddade genom miljöbalkens, MB, generella hänsynsregler samt 3 kap 6 §. För fasta fornlämningar gäller också att de förutom lämningen i sig även omfattar ett större fornlämningsområde, vars storlek bedöms från fall till fall. Tillstånd för borttagande av fast fornlämning söks hos Länsstyrelsen.

Generell hänsyn bör visas de kulturhistoriska lämningarna genom att exploateringsytor inte bör förläggas närmare lämningarna än 10 meter.

Eftersom intrången i kulturmiljöerna på Skottfjället blir påtagliga bör kompensationsåtgärder från exploatörens sida föreslås. Det

stora värde som går till spillo på Skottfjället består i att de historiska miljöerna lyfts in i ett modernt sammanhang. Exploateringen innebär även att området tillgängliggörs. Detta tillgängliggörande bör förstärkas genom informativa satsningar. Rio Kulturkooperativ föreslår en sammanställning av befintlig kunskap, vilken publiceras och populariseras i en karta över Skottfjället med text. En annan lämplig informativ insats är uppskyltning på plats vid de torp som berörs av vägdragningar och verksplatser. Förslagen på kompensationsåtgärder bör vara konkretiserade i miljökonsekvensbeskrivningen.

Om hänsyn inte kan tas enligt avsnittet *Särskild hänsyn*, kan ytterligare kompensationsåtgärder utföras, förslagsvis genom dokumentation/utgrävning av någon eller några berörda torplämningar. De torpmiljöer som påverkas mest av föreliggande exploateringsförslag är Dalehagen och Dammeliden eller Dammen.

Syfte

Rio Kulturkooperativ har av SWECO Energuide AB fått i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning inom fastigheterna Folkesberg 2:14 m.fl. i Svarteborg, Bärfendal och Bro socken, Munkedals och Lysekils kommun, Västra Götalands län. Anledningen är att Lysekils Energi Vind AB planerar uppföra 13 vindkraftverk med tillhörande tillfartsvägar på Skottfjället.

Utredningen bestod av en kulturhistorisk dokumentation, motsvarande steg 1, och en särskild arkeologisk utredning, motsvarande steg 2. Syftet med den kulturhistoriska dokumentationen var att stärka kunskapsunderlaget för de kulturvärden som berörs av den planerade vindkraftsparken. Den särskilda arkeologiska utredningens syfte var att identifiera ej tidigare registrerade fornlämningar och kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdet, samt att bedöma deras status.

Metod

Arbetet har bedrivits som en kulturhistorisk dokumentation motsvarande steg 1 inom hela vindkraftsparken, motsvarande en radie av 600 meter från planerade verk, benämnt område 1, *se kartor ill 11-12*. En särskild arkeologisk utredning motsvarande steg 2 har bedrivits inom en radie av 100 meter från de planerade vindkraftverken och inom en 20 meter bred vägkorridor längs de planerade tillfartsvägarna, benämnt område 2 eller utredningsområde. Område 2, eller utredningsområdet, framgår av *karta ill 13* på mittuppslaget.

Kart- och arkivstudierna har utförts av arkeolog Andreas Toreld. Det har inneburit en genomgång av arkivmaterialet från de torpinventeringar som tidigare utförts av Berfendals, Stångenäs och Svarteborgs hembygdsföreningar, *2001, 1986 respektive 1979*. Vidare har de av Lantmäteriets historiska kartor som bedömts vara av intresse studerats närmare. Svenska Orienteringsförbundets kartor över Skottfjället har underlättat vid lokaliseringen av kulturhistoriska lämningar som husgrunder och stengårdsgårdar. Under utredningen har Rio Kulturkooperativs personal kommit i kontakt med flera människor som har stor kun-

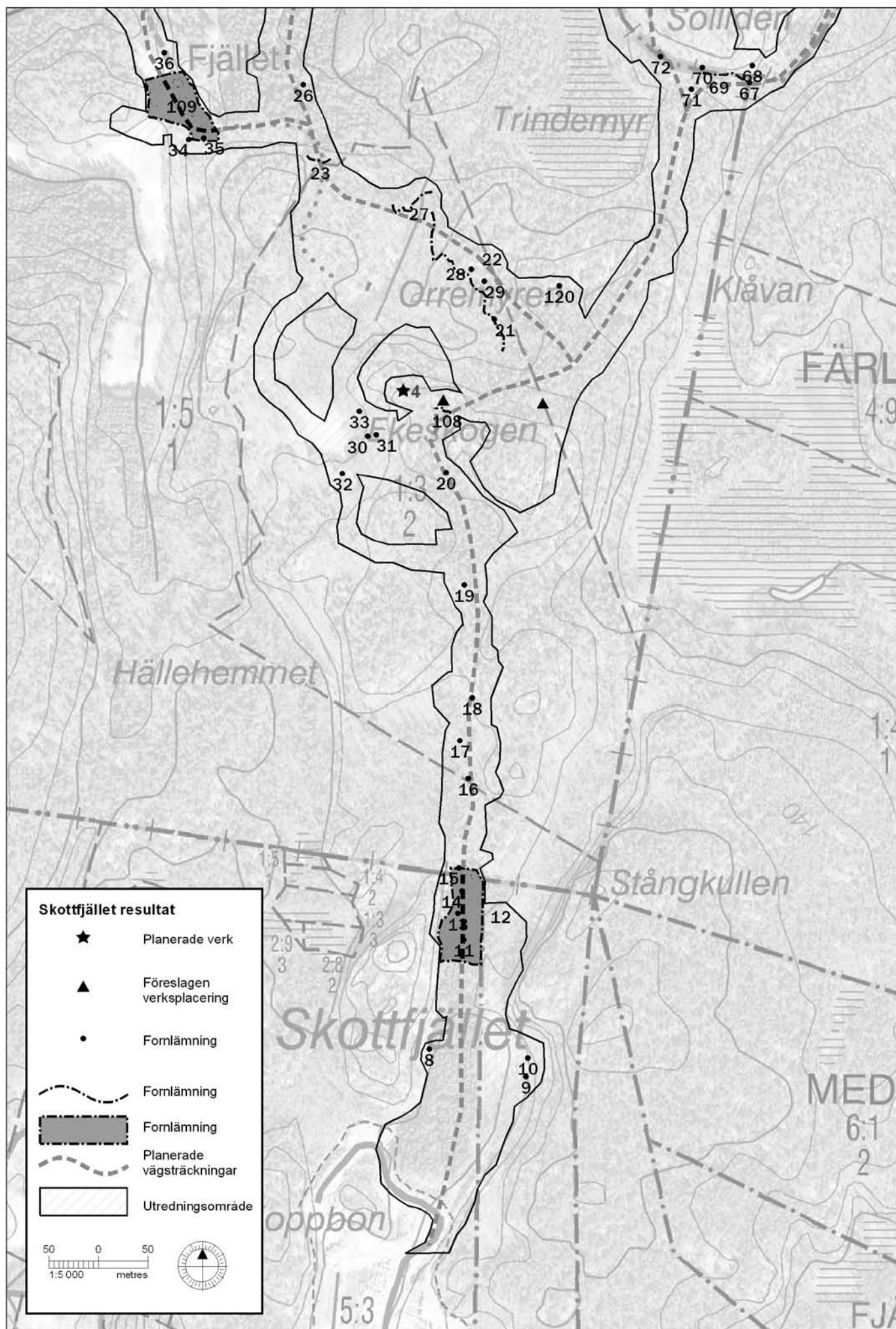
skap om torplämningar på Skottfjället och de människor som har bott där. Stephan Larsson, Lysekil, som tidigare genomfört inventeringar av stenåldersboplatser på Skottfjället, har varit till god hjälp för bedömningen av de äldsta spåren av mänsklig aktivitet i området. Roger Stenström, Dingle, besitter stor kunskap om lämningar efter torpen på Skottfjället och de människor som har bott där.

Fältarbetet utfördes av arkeologerna Andreas Toreld, Annika Östlund, Benjamin Grahn-Danielson och Stig Swedberg. Det bedrevs som en ytinventering av hela område 2, motsvarande 800 000 m². Provgropar grävdes där så ansågs nödvändigt för att eftersöka boplatslämningar. Påträffade kulturlämningar mättes in med DGPS, samt beskrevs och fotograferades. Lämningarna kommer efter avslutat fältarbete att rapporteras till FMIS. Vad gäller hägnader/stengårdsgårdar dokumenterades enbart de sträckor som ansågs kunna komma till skada vid markarbeten i samband med vindkraftsbyggnationen och anläggning/breddning av vägar, det vill säga de sträckor av stengårdsgårdarna som ingick i utredningsområdet. Därför är många hägnader endast punktinmätta, medan några är inmätta helt eller delvis.

Utredningsområdet

Utredningsområdet är beläget norr om Hallinden, på gränsen mellan Lysekils kommun och Munkedals kommun, Västra Götalands län, *se karta ill 13 på mittuppslaget*. Utredningen delades upp i två delar. Område 1 motsvarar en radie på 600 meter från de 13 planerade vindkraftverken, och avseende dessa ytor har arkivmaterial studerats, *se kartor ill 11 och 12*. Område 2 utgör det egentliga utredningsområdet, och motsvarar ett område inom 100 meters radie från varje verk och en 20 meter bred vägkorridor längs de planerade tillfartsvägarna.

Skottfjället är ett höglänt bergsområde med höjder på upp till 160 meter över havet. Berget är genomkorsat av mindre raviner och dalstråk med en huvudsaklig riktning NNÖ-SSV. Fjället har en tydlig avgränsning gentemot omgivade dalgångar med jordbruksmark. I väster ligger

III. 2. Kartan visar resultaten av utredningen från Hallindens Granit till verksplats 4 och vidare norr ut.

Ill. 3. Den förmodade ugnen eller ässjan, 0852:59, vid de små stenbrottslämningarna strax väster om Nytorp. Foto mot nordväst.

Bärfendalen som är en fortsättning på Åbyfjorden, i söder Skarstad/Hallinden, i öster Färlevfjorden och Dingleslätten, samt i norr Rom. Med tanke på det kustnära läget är området ovanligt högt beläget och glest befolkat.

De högsta partierna är beväxta med gles hållmarkstallskog. I dalarna mellan höjdpartierna växer granskog, bland- och lövskog. Då och då bryts skogspartierna av ängsmarker, myrar och mindre sjöar. På de låglänta och lättframkomliga delarna av fjället bedrivs ett omfattande skogsbruk. För en mer utförlig beskrivning av naturmiljön på Skottfjället, se *Sandström & Askling 2008*.

De topografiska förutsättningarna avspeglas också i de bevarade kulturlämningarna. De består framförallt av två lämningstyper från vitt skilda tidsperioder; boplatser från äldsta stenålder respektive lämningar efter torparnas aktiviteter under främst 1800-tal och tidigt 1900-tal.

Den västra delen av utredningsområdet gränsar till ett område utpekad som riksintresse för

kulturmiljövård; KO24 Bärfendal. Det beskrivs som "Karaktäristiskt dalgångslandskap med bebyggelse i traditionella lägen med kyrka från äldre medeltid. Märklig hållmålning", *Informationskartan Västra Götaland*. Området sammanfaller i stort sett med ett område utpekad i Munkedals kommuns kulturminnesvårdsprogram, *Munkedals kommun 1994*. Den sydöstra delen av området gränsar till en kulturmiljö utpekad i Lysekils kommuns kulturminnesvårdsprogram; Färlev-Skottefjället, *Lysekils kommun 1992*.

Tidigare undersökningar

Med anledning av planerna på en utvidgning av bergtäkten vid Hallindens Granit i anslutning till utredningsområdets södra del, utförde Bohusläns museum en arkeologisk utredning i detta område 1994, *Claesson 1995*, och en förundersökning 1995, *Lindholm 1995*. Det man främst sökte efter vid utredningen var stenåldersboplatser. Föremål för förundersökningen var RAÄ Bro 589, en boplatz registrerad sedan tidigare.

Ill. 4. Stenbrott 0852:60b. Stenbrottet är inte stort och har med stor sannolikhet blivit upptaget för att bryta sten för husbehov till torpet Nytorp. Notera märket efter remmare. Foto mot nordost.

Utredningsresultat

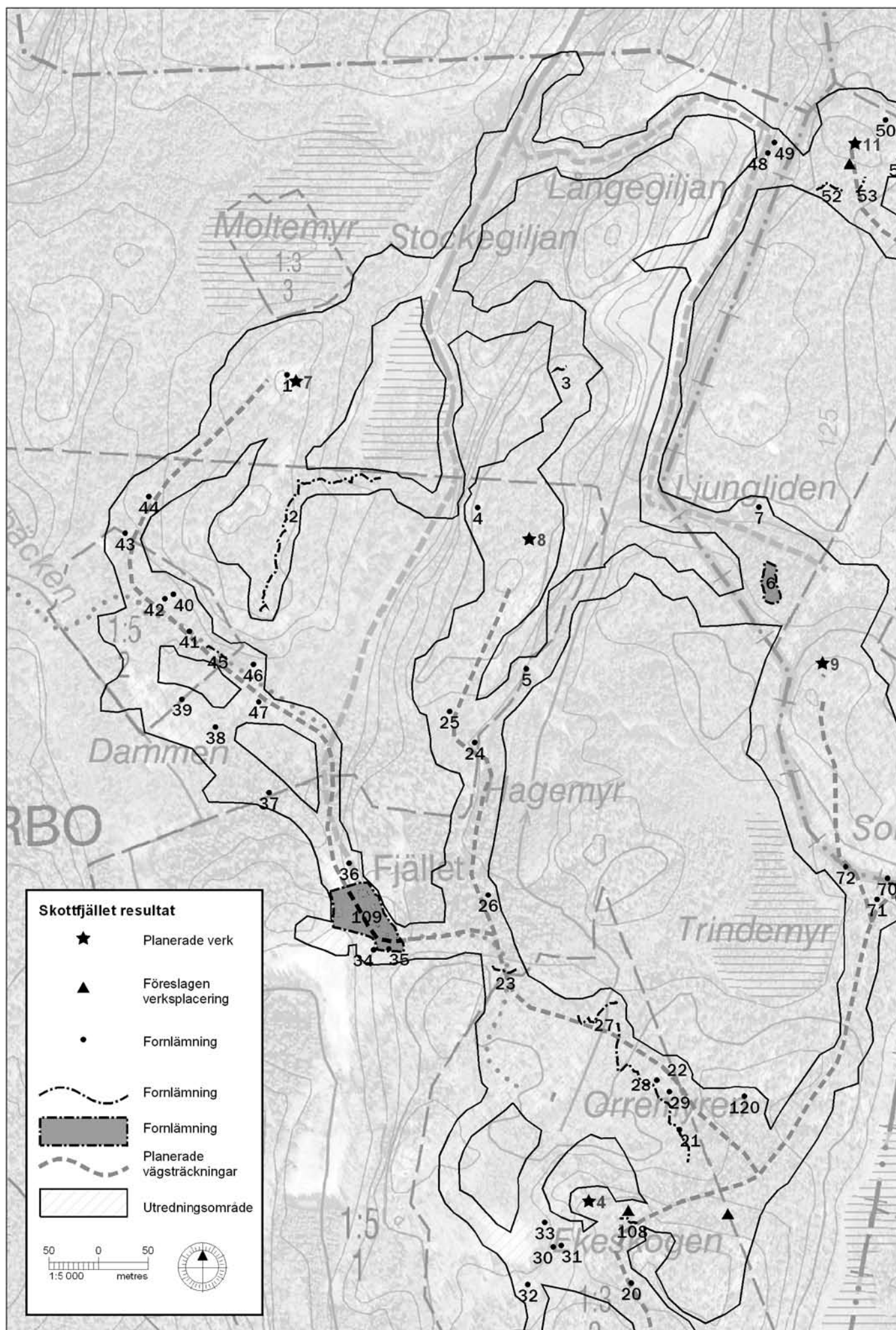
I detta avsnitt presenteras utredningsresultaten tillsammans med en tolkning av de registrerade lämningarna och kulturmiljön. För specifika beskrivningar av torp och lämningar hänvisas till *Bilaga 1, 2 och 3*. Den kulturhistoriska dokumentationen, *område 1*, och den särskilda arkeologiska utredningen, *område 2*, presenteras för sig.

Område 1

Inom område 1 finns sedan tidigare åtta registrerade stenåldersboplatser, se *kartorna ill 11 och 12 samt Bilaga 3*. Det finns även uppgifter från *Stephan Larsson* om ytterligare fyra boplatser, se *Bilaga 1*. Stenåldersboplatserna kan utifrån flintartefakter och höjden över havet troligen dateras till mesolitikum, och är cirka 10 000 år gamla eller äldre. Under denna tid var havsnivån betydligt högre än idag, och eftersom Skottfjället ligger betydligt högre över havet än landet runt omkring, så var det ett av de första platserna som kunde befolkas.

Dessa tidiga boplatser kan vara relativt små till ytan och saknar oftast synliga anläggningar, men kan utifrån sin höga ålder bedömas ha högt vetenskapligt värde. Övriga kända fasta fornlämningar inom område 1 utgörs av gravar i form av två rösen och en stensättning, samt ett system av hålvägar.

Den omfattande nyodlingsverksamhet som bedrevs under 1800-talet gjorde att även ett tidigare utmarksområde som Skottfjället kom att få betydelse. Närmare 200 torp och backstugor uppfördes uppe på och i kanten av fjället. Inom område 1 finns fler än 50 lämningar efter torp och backstugor. För en sammanställning av torpbebyggelsen inom område 1 hänvisas till *Bilaga 1*. Till grund för denna ligger hembygdsföreningarnas torpinventeringar, *Berfendals Hembygdsförening 2001; Stångenäs Hembygdsförening 1986; Svarteborgs Hembygdsförening 1979*, samt studier av orienteringskartan över Skottfjället, *Stångenäs AIS 1990 och 1991*. Se även *kartor ill 11 och 12*.

III. 5. Resultaten av utredningen från verksplatserna 4, 7 och 8, samt vägsträckningar.

III. 6. Jordkällaren till torpet Ekeskogen, 0852:31. Foto mot nordost och verksplats 4.

Det äldsta torpet omnämns så tidigt som 1756, medan de allra flesta togs upp i mitten av 1800-talet. Några av torpen beboddes endast under ett par decennier och de sista övergavs på 1950-talet. Till torpmiljöerna hör ofta förutom grunden efter själva bostadshuset även grunder efter ladugård, jordkällare och diverse uthus, samt hägnader, odlingsytor, röjningsrösen, stenbrott, vägar med mera. Naturmiljön runt torpen är av stor betydelse för de kulturhistoriska värdena. Frukträd, bärbuskar och andra kulturväxter finns ofta kvar ute i markerna. Även öppna hag- och ängsmarker, varav många är utdikade myr- och sumpområden, finns kvar. Detta vittnar även flera ortsnamn om. Namn som *Orremyren*, *Hagemyr* och *Myren* är exempel på hur torpen ofta har blivit byggda vid sankmarker som har blivit utdikade.

Inom område 1 finns även ett antal kulturhistoriska lämningar registrerade i fornlämningsregistret sedan tidigare, se *Bilaga 3*. Det rör sig om gränsmärken, stenbrott och en dammvall. Kvarnstenar tycks även ha tillverkats.

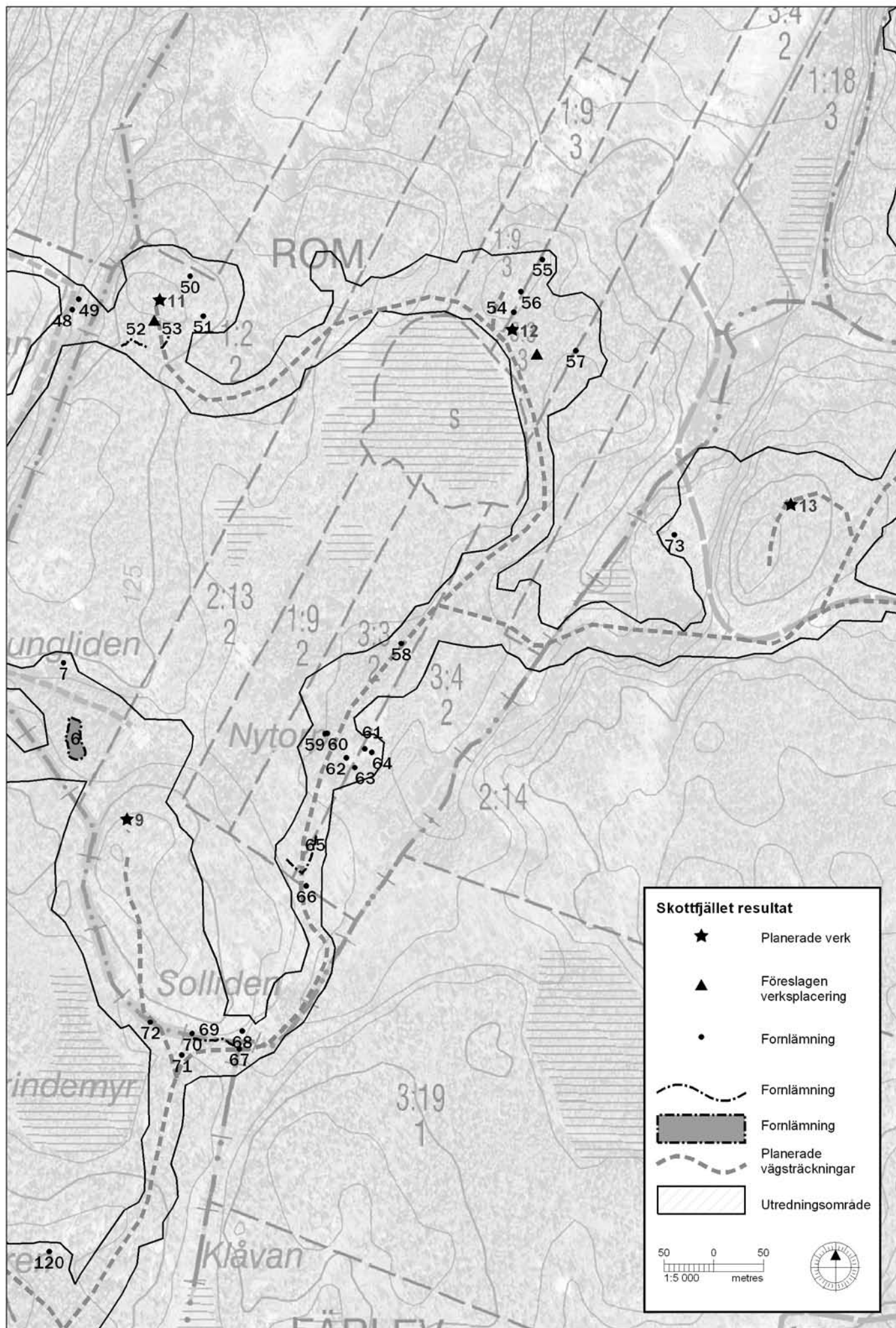
Område 2

I detta avsnitt presenteras utredningsresultatet tillsammans med en tolkning av de registrerade lämningarna. För en beskrivning av varje enskild lämning hänvisas till *Bilaga 2*. Resultaten visas även på *kartorna ill 2, 5, 7, 8 och 10*.

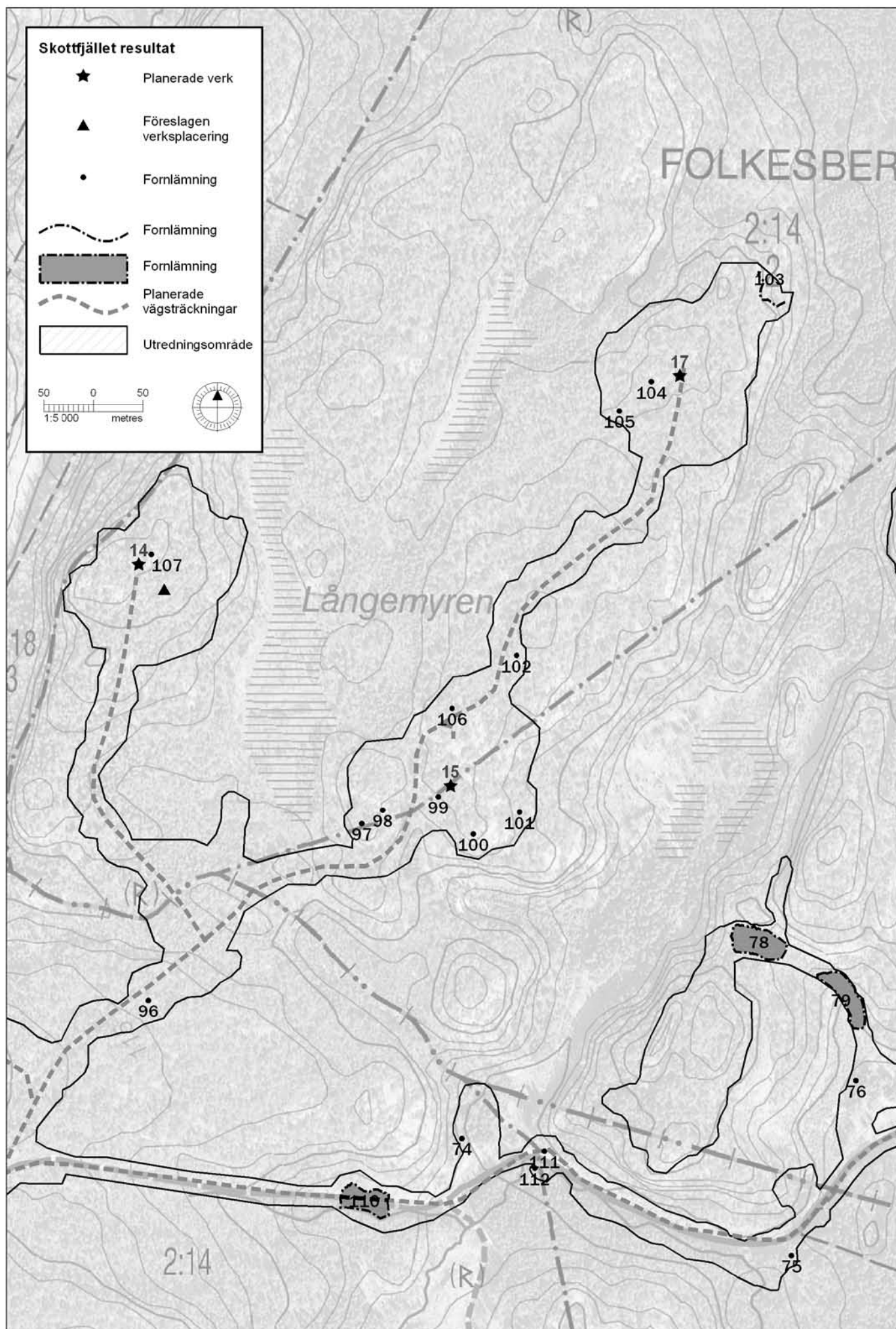
Efter genomfört fältarbete har 120 fornlämningar och kulturhistoriska lämningar mätts in inom utredningsområdet. Dessa har givits nummer 0852:1–120 i Rio Kulturkooperativs databas. Lämningarna utgörs av 23 gränsmärken, sex stenbrott, 37 husgrunder, sex boplatser, två röjningsrösen, två områden med fossil åker, 40 delvis inmätta hägnader, två by/gårdstomter, en fyndplats och en övrig lämning. Av dessa har 17 blivit bedömda som fast fornlämning, fem som bevakningsobjekt och resterande som övrig kulturhistorisk lämning. De kommer efter avslutat fältarbete att rapporteras till FMIS.

Gränsmärken

Under utredningen har 23 gränsmärken blivit inmätta. Gränsmärkena används och har använts

III. 7. Karta över resultaten av utredningen kring verksplatserna 9, 11, 12 och 13, samt vägsträckningar.

III. 8. Resultaten av utredningen kring verksplatserna 14, 15 och 17. Kartan visar även resultaten kring vägsträckningarna.

för att visa ägo gränser av olika slag. Betydelsen av tydliga ägo gränser var sannolikt stor i det historiska landskap som Skottfjället har utgjort. Omkring 200 torp har funnits på Skottfjället och ägo gränserna har varit viktiga att upprätthålla. Den magra jorden och de fattiga förhållandena medförde att det fåtal resurser som fanns på fjället behövde utnyttjas så gott det gick.

Gränsmärken kan vara uppbyggda på olika sätt, men en vanligt förekommande konstruktionen är att två till tio stenar stöttar en stående visarsten. Många märken är konstruerade utan visarsten. Vid viktigare gränsmarkeringar kan märkena vara större och byggnadssättet mer avancerat.

Den lokala gränsmärkeskulturen på Skottfjället kan sägas vara av det enklare slaget. Många gånger har endast en eller två stenar lagts ut för att markera en gräns, till exempel nummer 0852:97, 107 och 118, se *ill 1*. Sådana märken är svåra att bedöma eftersom en till två stenar även kan ligga naturligt i skogen. Ligger de i linje med andra märken kan de ha fyllt en funktion som siktmärken mellan två större gränsmärken. I och med att fastighetsgränser har ändrats, har märkena rivits eller fallit i glömska (se 0852:4, 51). Aktuella gränser markeras många gånger med en käpp som sitter nedstucken i märket. Exempel på detta är 0852:22, 54, 57 och 98.

Gränsmärkenas status enligt Kulturminneslagen (KML) har bedömts utifrån om de ingår i en aktiv gräns eller ej, deras konstruktion samt förmodade ålder. Den generella bedömningsgrunden är ifall märket ligger i en aktuell gräns, eller en gräns som går att belägga efter laga skifte. Gränsmärken som har äldre ålder än laga skifte hänförs till fornlämningskategorin medan de andra registreras som övrig kulturhistorisk lämning. 13 märken har blivit bedömda som fast fornlämning: 0852:1, 4, 51, 100-102, 104, 107-107, 115, 117-118 och 120 medan de andra är att räkna som övrig kulturhistorisk lämning: 0852:22, 50, 54-57, 90, 97-99.

Stenbrott

Lämningar efter stenbrott har blivit registrerade i sju fall. Dels rör det sig om sex stycken brot-

tytor där sten har brutits, 0852:29, 44, 60-61, 96 och 105, och dels om den lämning som har registrerats som övrig lämning, 0852:59.

Det stora antalet torp har krävt byggnadssten till grunder, murar och spisar. I flera fall har det konstaterats att en blandning av natursten och huggen eller tuktrad sten har blivit använda. Den huggna stenen som har använts har med stor sannolikhet lokalt ursprung och blivit bruten av torparna själva. Det rör sig med andra ord om en småskalig stenbrytning för husbehov.

Den övriga lämningen, 0852:59, består av någon slags bänk- eller hårdkonstruktion i direkt anslutning till brottytorna 0852:60. Den är uppbyggd av sex större kvaderhuggna stenar med ett hålrum, och runt omkring och i hålrummet påträffades järnskrot. Eventuellt har konstruktionen fungerat som en enkel ässja för att skärpa och smida om verktyg på plats, *ill 3*.

Vid de flesta brottytorna finns märken efter bredkilar, men även remmare har använts vid brytningen, *ill 4*. Bredkilar är 40-45 mm breda kilar av metall som med hjälp av slägga slogs in i berget utmed den tänkta brottytan, klyven. Vid större, kommersiella brott ersattes bredkil av rundkil som allmän kilningsmetod före första världskriget. Remmare är ett slags borrar som kom i bruk under 1890-talet. Verket användes vid stenbrytning och drevs i början av handkraft. Senare övergick man till tryckluftsdrevna remmare, *Algotsson & Swedberg 2004*. På Skottfjället har brotten varit små och brytningsmetoderna enklare. Det är svårt att bestämma stenbrottens ålder utifrån vilka verktyg som har använts eftersom de äldre brytningsmetoderna kan ha levt kvar långt efter det att de utgått vid de större kommersiella brotten.

Historiska husgrunder

37 husgrunder har mätts in under utredningen. Ofta kan på dessa platser finnas flera grunder - rester efter både bostadshus, fähus, jordkällare eller andra ekonomibyggnader. I vissa fall har samtliga husgrunder givits egna nummer, i andra fall har en grupp av husgrunder endast

givits ett nummer. Detta har berott på förekomst av historiska källor, på bevarandegrad och på läge i förhållande till utredningsområdet.

I den södra delen av utredningsområdet, utmed vägen som leder från stenbrottet där Hallindens granit bryter sten, återfanns ett antal torplämningar i form av husgrunder. Väster om vägen låg en husgrund med spisröse, 0852:8, men ingen mer information om lämningen har kunnat hittas. Öster om vägen ligger lämningar från backstugan *Lunden* eller *Kobbon*, 0852:9-10.

Cirka 500 meter och 200 meter söder om verksplats 4 påträffades stengrunder efter bostadshus med spisröse samt jordkällare, 0852:13-14, respektive en husgrund med en antydning till ett spisröse, 0852:19, troligen rör det sig om ett bostadshus. Inga uppgifter om torp eller backstugor på de här platserna har hittats i arkivmaterialet. I närheten av husgrunderna 0852:13-14 fanns ett område med röjningrösen, 0852:12. Lämningarna 0852:8-14 ligger inom planområdet för bergtäkten som tillhör Hallindens Granit. Med anledning av planerna på en utvidgning av bergtäkten, utförde Bohusläns museum en arkeologisk utredning i detta område 1994, *Claesson 1995*. De historiska lämningarna inom området registrerades inte vid detta tillfälle, och omnämns heller inte i rapporten.

Nedanföer verksplats 4, åt sydväst, ligger lämningarna efter torpet *Ekeskogen*, 0852:30-33, *ill 6 samt omslaget*. Ekeskogen är ett välbesökt utflyktsmål under vår och sommar. Platsen visar tydligt hur ett torp på Skottfjället var rumsligt organiserat. Lämningar efter bostadshuset, jordkällaren och ladugården tillsammans med den öppna ängsmiljön och ekskogen runtomkring utgör en rik kulturmiljö. Kring torpet växer bland annat hamlad lönn, snöbär och körsbär, *Sandström & Askling 2008*. Torpet byggdes 1854 och den siste innehavaren var Nestor Hansson som flyttade från torpet 1939, *Berfendals hembygdsförening 2001*.

Den planerade tillfartsvägen till verksplats 7 leder genom gården *Fjället* med anor från 1600-talet, se nedan under rubriken *By- och*

gårdstomter. I backen ovanför gården *Fjället* finns husgrunder, 0852:34-35, och hägnadssystem. Husgrunderna kan vara rester av backstugebebyggelse eller ett äldre läge för gården *Fjället*.

Norr om gården *Fjället* återfanns lämningar efter torpen *Dammen* och *Dammeliden*. Vid båda platserna påträffades grunder efter bostadshus, jordkällare och ladugård, 0852:38, 46-47 respektive 0852:40-42. Runt om tomtorna fanns omfattande hägnadssystem. Fähuset i ladugården till *Dammen* skall ha varit byggt i timmer medan logen och ladan har varit byggt av resvirke och brädor. Hela ladugården har varit klädd med enris, *Berfendals hembygdsförening 2001*. I Bohuslän har det funnits en lokal byggnadstradition där ladugårdar har varit glest timrade eller byggda av brädor och haft en primitiv panelkonstruktion i form av enris, se *Carlsson 2007*. Mellan de två torpen återfanns resterna efter ett bostadshus, 0852:46. Rester av träväggar och takmaterial fanns kvar och det är oklart ifall denna lämning har tillhört torpen *Dammen* och *Dammeliden* eller om det utgjort en egen bostadsenhet. Möjligen rör det sig om ett nyuppfört bostadshus till torpet *Dammen*. Enligt torpinventeringen skall ett sådant hus ha blivit uppfört 1907-1909, då stenhuggaren Emil Lindblom och Emma Johannesdotter med familj flyttar till *Dammen*.

Cirka 110 meter söder om verksplats 8 ligger lämningarna efter torpet *Hagemyr*, 0852:5. *Hagemyren* skall ha varit bebott mellan 1860-1897. Till skillnad från torpen *Dammen* och *Dammeliden*, om vilka det finns förhållandevis mycket information och där det verkar ha varit relativt gott ställt, framstår förhållandena i torpet *Hagemyren* att ha varit fattiga och eländiga. Sonen Alfrid dör 1870, fyra år gammal. De två äldsta barnen flyttar 1879, 19 respektive 16 år gamla. Torparhustrun Anna Helena Andreasdotter dör 1881 och den yngste sonen Edvin blir fosterson på Myrtorp. 1882 flyttar fadern Elias Andersson till Norge, *Berfendals hembygdsförening 2001*.

Vid vägen som leder upp till verksplats 9, cirka 200 meter sydost om verksplatsen, har torpet *Solliden* en gång varit beläget, 0852:68

Vägen till verksplats 18 och 20 går förbi *Troneröds* gamla gårdstomt, se nedan under rubrik *By- och gårdstomter*. Väster om tillfartsvägen finns lämningar efter torpet *Dalehagen*, 0852:84-87. På den ekonomiska kartan från 1970-talet har namnet på torpet missuppfattats och därför står det "Myren" på moderna kartor. Torpet har även gått under namnet *Dalekas* eller *Dalskogen*. Lämningarna består av bostadshus, ladugård och jordkällare samt ett längre röjningsröse.

Vid verksplats 20 återfinns lämningarna efter torpet *Nytorp* under gården *Fibendal*, 0852:91-93. Torpet skall ha tillkommit under åren 1875-1880 och flyttades 1928. Torpet har bestått av boningshus, ladugård och jordkällare.

Husgrunderna bör inte ses som de enda spårren efter torpen. Torplämningarna bör istället betraktas som sammanhängande kulturmiljöer där system av hägnader, husgrunder efter bostadshus, jordkällare och ekonomibyggnader, källor och brunnar, äldre ängs- och hagmark, vägar med mera, ingår och spelar en stor roll för upplevelsen av dessa miljöer.

Lämningarna 0852:34 och 35 är bedömda som bevakningsobjekt, resterande husgrunder som övrig kulturhistorisk lämning.

Boplatser

Under utredningen har sex boplatser blivit inmätta. Dessa boplatser härrör troligtvis från mesolitikum, i dagligt tal kallat för äldre stenålder.

Boplatserna 0852:79 registrerades i och i anslutning till en befintlig väg. Här påträffades rikligt med flinta i vägbanken och diken, utmed en sträcka om cirka 50 meter. Flintmaterialet kom ur den naturliga marknivån och inte från påförda lager. Det fyndförande lagret kunde tydligt avgränsas ifrån de övriga marklagren. Den branta sydostslutning är ett typiskt boplatsläge. Flintmaterialet bestod av typiska avslag från den tidigaste fasen av mesolitikum, cirka 11 000-9 000 år sedan. Ungefär 50 meter längre upp för slutningen, i ett tydligt sadelläge, grävdes provgrop nummer 6. Marken bestod av sand och i provgroppen hittades två avslag av flinta. Även sadellä-

get bedömdes som boplatser, och fick nummer 0852:78. Dessa båda boplatser är belägna längs en sträcka där väg till ett vindkraftverk var planerad. Delvis med anledning av boplatserna har detta verk flyttats till annan plats.

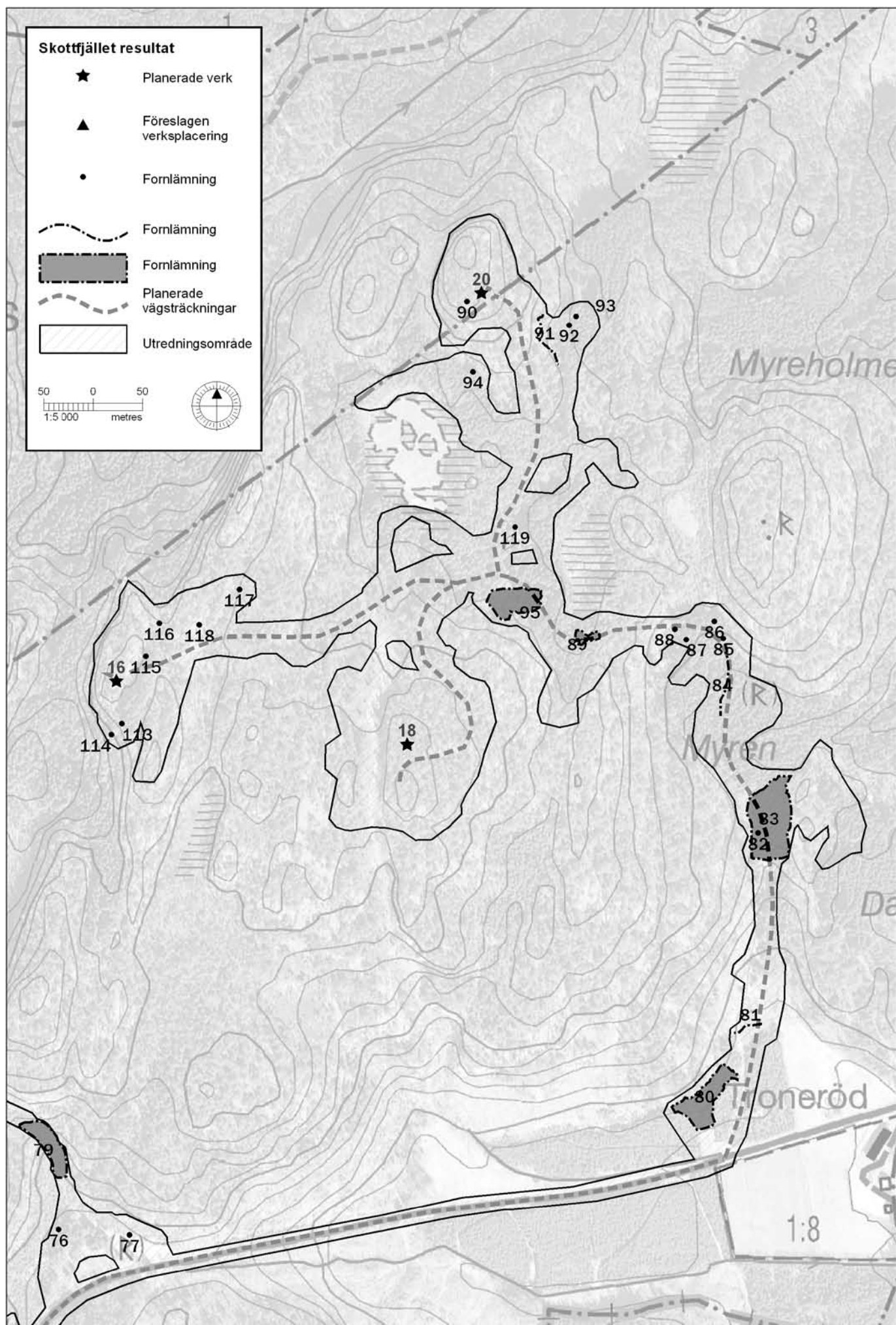
Utmed den planerade vägsträckning som leder från *Troneröd* upp till verksplats 18 och 20 passerar vägen flera boplatser. Tre boplatser blev inmätta; 0852:83, 89 och 95. Boplatserna 0852:83 och 89 mättes in efter att flinta hade ytplockats här. Vid det som kom att mätas in som 0852:95 grävdes tre provgropar, nummer 7-9. I provgrop nummer 9 gjordes fynd av flinta. Sedan tidigare är en boplatser registrerad i området söder om torpet *Dalehagen*, RAÄ Svarteborg 567. I närheten av boplatserna 0852:89 och 95 hittades ett fragment av en tunnackig slipad flintyxa, 0852:119.

Utmed körvägen som leder österut från *Troneröds* gård mot verkplats 13 registrerades en boplatser i ett tidigare strandhak, 0852:110. På platsen hittades ett tiotal avslag av delvis svalad flinta. Boplatserna är delvis skadad av ett grustag norr om vägen.

Samtliga boplatser är bedömda som fasta fornlämningar.

Hägnader

På *Skottfjället* finns omfattande system av hägnader i form av stengärdesgårdar - under utredningen delinmättes 40 stenhägnader. Hägnaderna skall inte ses som enskilda lämningar, utan bör betraktas som ingående i ett kluster av lämningar efter de torpmiljöer som finns på *Skottfjället*. Ett stort antal av hägnaderna ligger utmed gränser av olika slag. Till exempel 0852:15 som utgör sockengränsen mellan socknarna *Bärfendal* och *Bro*. Ett annat exempel är lämning 0852:16 där den aktuella fastighetsgränsen följer stengärdesgårdens sträckning. Andra gärdesgårdar har använts till att spärra av eller hägna in områden. Tydliga exempel på hägnader som används på detta viset är 0852:21 och 0852:52-53 vilka spärrar av smala klevor. Vid större delen av torplämningarna finns omfattande system av hägnader som är byggda för att hägna in tomterna eller för att markera fägor.

III. 10. Verksplatserna 16, 18 och 20, vägsträckningarna till dessa, samt resultaten av utredningen.

I äldre tider hägnades inägora in för att skyddas från betesdjuren som vandrade fritt på utmarkerna. Byarnas skyldighet att bygga och underhålla stängsel var inskrivet i landskapslagarna redan under medeltiden. I och med laga skifte och den utveckling av jordbruket som skedde under början av 1800-talet ändrades behovet av stängsel. 1827 blev det till exempel lag på att rågångar skulle hägnas. Skyldigheten att inhägna inägora och stänga ute betesdjuren gällde fram till 1857, då den nya hägnadsförordningen ändrade förhållandena markant: det blev nu upp till den enskilda brukaren att hålla ordning på sina djur, det vill säga att stängsla in betesmarken. Den vanliga typen av svenska gärdesgårdar har utförts i så kallad *hankgärdesteknik*. Långa hankar av gran eller en lades diagonalt mellan störrar. I trädfattiga områden har gärdesgårdarna byggts i andra tekniker, till exempel *flätgärdesteknik* eller av sten. Under 1800-talet minskade fårskötseln i Sverige på grund av importen av billiga bomullstyger. De täta hankgärdesgårdarna minskade då i omfattning, *Kardell 2004*. Eftersom Bohuslän varit ett trädfattigt landskap, kom stengärdesgårdar att bli vanliga under 1800-talets andra hälft. Idag är det den mest påfallande historiska hägnadstypen som finns i landskapet.

By- och gårdstomter

Två gårdstomter med anor åtminstone sedan 1600-talet finns inom området, och mättes in under fältarbetet. Den ena är tomten för gården *Fjället*, som återges på karta från 1697, *Geometrisk avmätning 1697, Fjället, ill 9*. Gården *Fjället* finns kvar på samma plats än idag, men i närområdet cirka 50 meter åt söder ligger lämningar efter husgrunder som kan ha ingått i en äldre gårdsbildning. En annan möjlighet är att de utgör resterna efter en backstuga som har legat i anslutning till gården, se även 0852:34-35 ovan under rubriken *Historiska husgrunder*.

Den andra lämningen är den äldre tomten efter *Troneröds gård*, 0852:80. Tomten mättes in i sin helhet med lämningar efter bostadshus och jordkällare. Ingen tydlig grund efter ladu-

gård kunde ses på platsen. Troneröds gård låg på platsen redan 1694 då den återges på karta, *Geometrisk avmätning 1694, Fibendal och Troneröd*. På en karta från 1925 var den äldre tomten fortfarande aktuell, men enligt ekonomiska kartan från 1937 har gården flyttats till det nuvarande läget, *Ekonomiska Kartan 1937, Bro NO; Ägostyckning 1925, Troneröd*.

Troneröds gamla gårdstomt är övergiven och räknas därmed som fast fornlämning. Tomten till gården *Fjället* är fortfarande bebyggd, men används idag som fritidshus. På grund av osäkerheten om lämningarna 0852:34-35 utgör ett äldre gårdsläge, bedöms *Fjället* som bevakningsobjekt.

Röjningsrösen och områden med fossil åker

Under utredningen har två röjningsrösen och två områden med fossil åker blivit inmätta, 0852:17 och 84 respektive 0852:6 och 12. Inom de båda områdena med fossil åker finns det flera röjningsrösen. Sådana rösen är ansamlingar av stenar som har plockats bort från odlingsmark. Stenarna kan vara av mycket varierande storlek, alltifrån knytnävsstora upp till en till två meter. Röjningsrösen har anlagts på små impediment, i kanten av åkrarna eller helt enkelt i åkrarna då det har varit för svårt att flytta stenen. I slutet av 1800-talet slutade man anlägga röjningsrösen då de nyare jordbruksredskapen krävde mera svängrum. Istället började stenarna staplas i enklare stengärdesgårdar.

Provgropar

Under utredningens fältfas grävdes elva provgropar, först och främst som en metod för att undersöka förekomsten av stenåldersboplatser. Provgroparna grävdes på platser som bedömdes vara lämpliga boplatslägen. I provgrop nummer 6 och 9 gjordes fynd av flinta. Provgrop nummer 6 grävdes i ett skogsbeväxt sadelläge, som vetter mot sydväst. Utifrån resultaten från provgropen registrerades en boplat, 0852:78, i sadelläget. Platsen där provgrop nummer 9 förlades, låg i en flack dalgång med en mindre myr i norr. Flera möjliga boplatslägen besiktigades i dalgången, och

fynd av flinta i provgrop 9 resulterade i att en av dem blev registrerad, 0852:95. Övriga provgropar var fyndtomma och visade inga indikationer på mänsklig verksamhet.

Fynd

Vid utredningen gjordes fynd av flintavslag i provgrop 6 och 9. Dessutom ytplockades flinta på flera platser; spån, kärna och flera avslag hittades. Rikligt med flinta påträffades framför allt vid den väg där boplatserna 0852:78 och 79 mättes in. Vid vägförgreningen mellan verk 18 och 20 påträffades i en rotvälta ett fragment av en tunnackig slipad flinttyxa. Flintan omhändertogs inte, utan återdeponerades i fält.

Antikvarisk bedömning

Den västra delen av området gränsar till ett område utpekad som riksintresse för kulturmiljövård; KO24 Bärfendal. Den sydöstra delen av området gränsar till en kulturmiljö utpekad i Lysekils kommuns kulturminnesvårdsprogram; Färlev-Skottfjället. Inga verkplatser eller vägar är planerade inom något av områdenas fysiska begränsningar. Den visuella upplevelsen av landskapsbilden och kulturmiljön kommer att påverkas av de planerade vindkraftsverken, dock inte i någon betydande utsträckning.

Den visuella påverkan blir störst på rösen RAÄ Svarteborg 57:1-2, men avståndet till planerade verk kan ändå anses godtagbart. Då boplatserna inte är synliga ovan markytan bedöms den visuella påverkan från vindkraftsparken inte vara stor. De boplatser som kan komma att beröras av markarbeten i samband med planerade tillfartsvägar bör genomgå en arkeologisk förundersökning.

Gården Fjället kommer att beröras eftersom planerad väg är tänkt att dras igenom gårdstunet. En tillfartsväg genom gårdstunet kommer att utgöra en negativ påverkan på kulturmiljön och bör undvikas. Om exploatering sker bör den föregås av antikvariska åtgärder. Vad gäller den äldre tomten för gården Troneröd så kommer vägen att dras öster om lämningen och gårdstomten anses inte ta skada av den planerade vindkraftsetableringen.

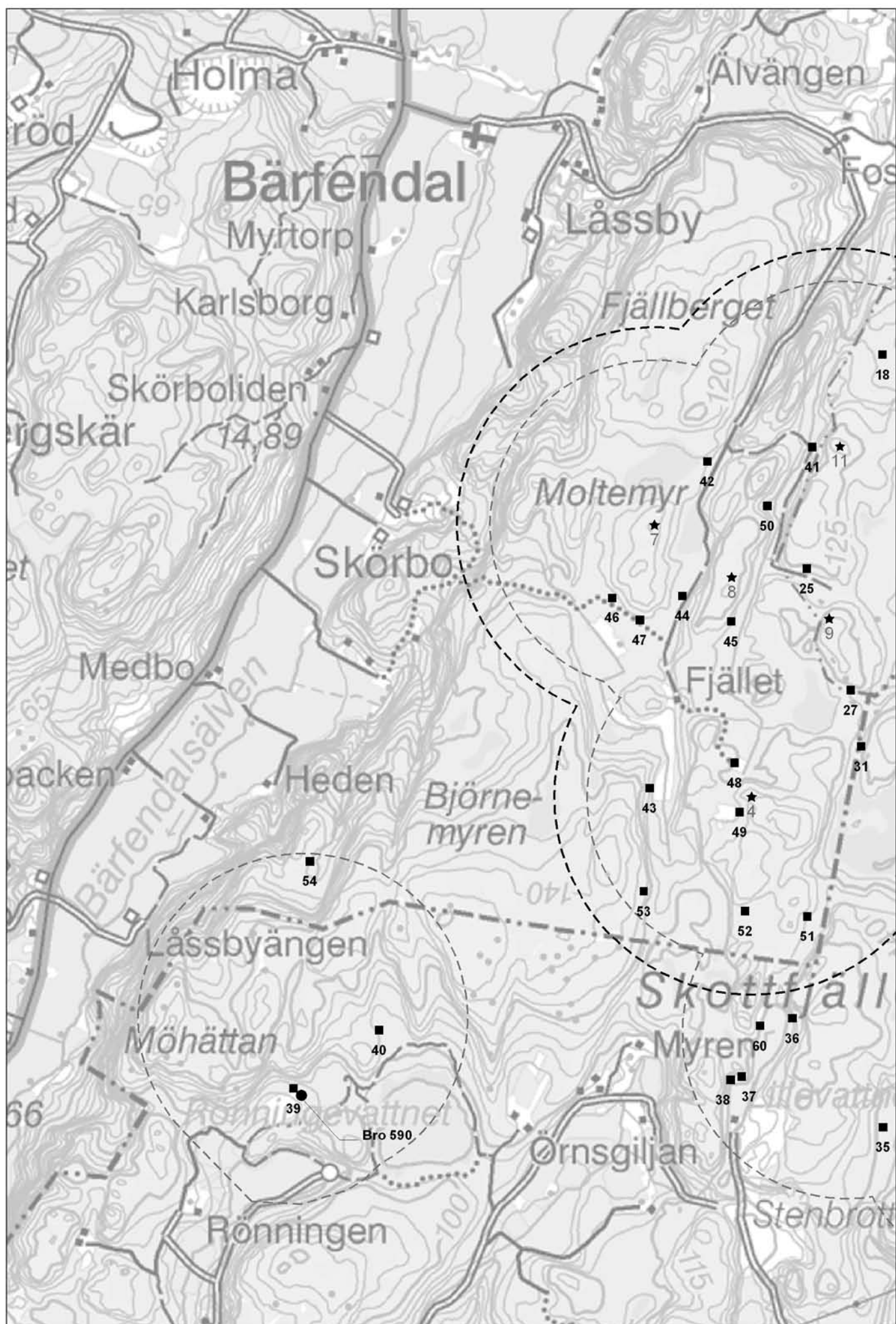
Husgrunder och konstruktioner som ingår i torpmiljöerna utgör de mest påfallande lämningarna på Skottfjället, men de kulturvärden som är kopplade till torplämningarna utgörs inte bara av fysiska lämningar. Inte minst finns det immateriella kulturarvet fortfarande kvar genom berättelser om de människor som en gång levde i torpen, det finns många personer i trakterna kring fjället som besitter kunskap om hur det var att växa upp och leva på Skottfjället. Det finns med andra ord både ett rikt historiskt och etnologiskt källmaterial om dessa lämningar. Torpmiljön på Skottfjället är närmast unik. Få platser kan ge en sådan påtaglig upplevelse av de förhållanden under vilka en stor del av befolkningen levde för bara hundra år sedan. Det stora antalet välbevarade torplämningar i ett närmast väglöst landskap stärker denna upplevelse. Den planerade vindkraftsetableringen kommer att utgöra en stor påverkan, både visuellt och genom anläggande av tillfartsvägar igenom kulturmiljöerna. Denna påverkan bör utgöra grund för att formulera kompensationsåtgärder. De lämningar/miljöer som bedöms påverkas mest är Dammeliden/Dammen och Dalehagen. Se nedan under *Särskild hänsyn*, punkt 4 och 13.

Särskild hänsyn

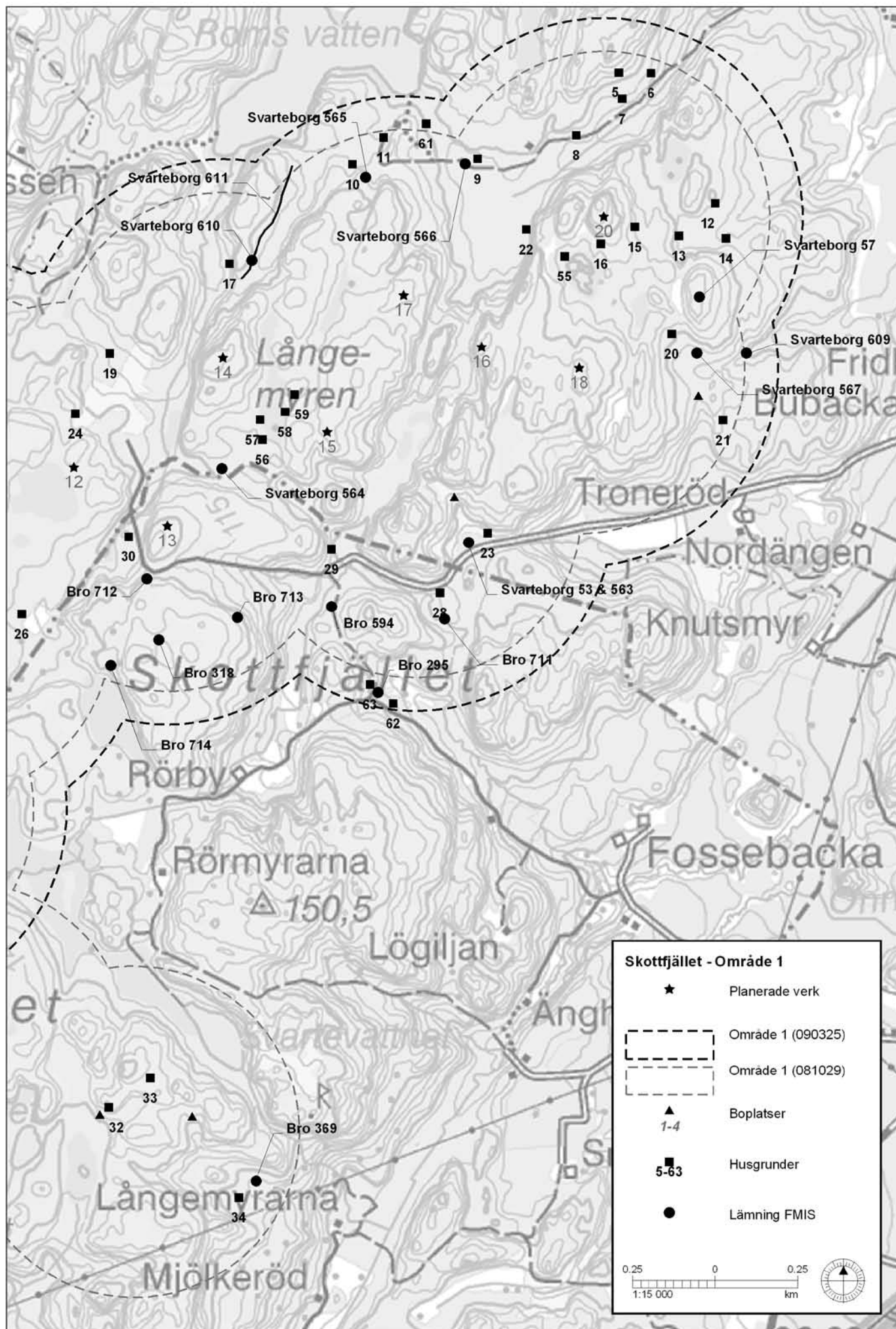
Inför den fortsatta planeringen av projektet bör följande konflikter särskilt beaktas:

1. Vägen mellan stenbrottet Hallindens granit och verksplats 4. Utmed den planerade vägsträckningen finns flera lämningar som har kopplingar till torpbebyggelsen på Skottfjället. Hänsyn bör visas lämningarna 0852:11-20. Ifall det inte finns möjlighet till att justera vägsträckningen bör lämningarna bli föremål för en kulturhistorisk dokumentation. *Karta ill 2.*

2. Verksplats 4 var ursprungligen planerad på yttersta spetsen av en höjdklack, cirka 50 meter från lämningarna efter torpet Ekeskogen, 0852:30-33. För att inte vindkraftverket skall dominera och påverka den sammanhållna torpmiljön i allt för stor utsträckning har alternativa verksplaceringar föreslagits 40 respektive

III. 11 och 12. Dessa kartor visar tillsammans utsträckningen av område 1. Skillnaden i omfattning av de båda angivna områdena beror på förändringar i projektet under arbetets gång. Kartorna redovisar även resultatet av arkivstudierna avseende kulturmiljön på Skottfjället.

140 meter öster om verksplatsen. Den planerade verksplaceringen kommer med stor sannolikhet även att påverka naturmiljön kraftigt genom omfattande sprängnings- och markarbeten, vilket i sin tur kommer att påverka kulturmiljön eftersom naturupplevelsen är en stor del av torpet Ekeskogen. Även *Sandström & Askling 2008* föreslår en flytt av verket för att undvika påverkan på kulturmiljön. *Karta ill 2.*

3. Den planerade vägen från verksplats 4 till verksplats 7 går igenom gården Fjället, vars by-/gårdstomt bedömts som bevakningsobjekt. Strax söder om torpet ligger lämningar efter jordkällare och stuga. Om planerad exploatering genomförs, bör samtliga ingående delar vid gården Fjället - själva gårdstomten 0852:109 och de inmäta lämningarna 0852:34-35 - undergå antikvariska åtgärder. Tillstånd för detta söks hos Länsstyrelsen. *Karta ill 5.*

4. Efter gården Fjället rekommenderas det att tillfartsvägen följer befintlig väg. De två utredda vägalternativen till verksplats 7 passerar lämningarna efter torpen Dammen och Dammeliden samt en husgrund efter okänt torp, 0852:46. Det södra vägförslaget hade blivit fördelaktigare ur kulturhistorisk synpunkt, i det fall man undvikit husgrunderna efter torpet Dammen. Ifall den norra vägsträckningen väljs och lämningarna efter torpet Dammeliden, 0852:40-42, berörs, bör kompensationsåtgärder utföras. *Karta ill 5.*

5. Hänsyn bör visas gränsmärke 0852:1, cirka 10 meter nordost om verksplats 7 på så vis att det kan kvarligga orubbat. *Karta ill 5.*

6. För att undvika intrång på torplämningarna vid Solliden, 0852:68 och 70, söder om verksplats 9 bör vägen dras söder om stengärdesgårdarna på så sätt att de kan kvarligga. *Karta ill 7.*

7. Gränsmärke 0852:54 står på verksplats 12. Ytterligare gränsmärken utmed gränsen kan också komma att påverkas (0852:55-56). En alternativ placering av verket föreslås på hygget cirka 40 meter åt sydost. *Karta ill 7.*

8. Verksplats 11 samt vägsträckning mellan verksplats 12 och 11. Vid uppfart till verksplats 11 har alternativ väg och verksplats blivit inmäta. Den ursprungligen planerade vägen ledde genom en trång kleva som spärras av en stengärdesgård. För att undvika skador på gärdesgården och klevan rekommenderades alternativ vägsträckning. För att undvika absolut höjdläge har en alternativ verksplacering blivit inmätt cirka 20 meter söder om den planerade. *Karta ill 7.*

9 Eftersom gränsmärke 0852:107 återfinns 15 meter från planerat verk vid verksplats 14, har en alternativ plats blivit inmätt. Åverkan på det absoluta höjdläget blir då även minimalt. *Karta ill 8.*

10. Hänsyn bör visas gränsmärke 0852:99 cirka 17 meter sydväst om verksplats 15 på så vis att det kan kvarligga orubbat. *Karta ill 8.*

11. I det fall förstärkningsåtgärder eller breddning av vägen mellan Troneröds gård och verksplats 13 skulle bli aktuella, förordas en schaktningsövervakning av boplatslämning 0852:110. *Karta ill 8.*

12. Vägsträckning mellan Troneröd och verksplatserna 16, 18 och 20. Vägsträckningen leder förbi fyra boplatser, 0852:83, 89 och 95, samt RAÄ Svarteborg 567, samt lämningar efter torpet Dalehagen, 0852:84-87. En alternativ vägsträckning bör utredas. I annat fall bör boplatserna blir föremål för förundersökning, och lämningarna efter torpet Dalehagen föremål för kompensationsåtgärder. Tillstånd för förundersökning söks hos Länsstyrelsen. *Karta ill 10.*

13. Hänsyn bör visas gränsmärke 0852:90 som ligger 15 meter sydväst om verk 20. *Karta ill 10.*

14. Verksplats 16 bör flyttas ytterligare åt öster för att undvika påverkan på bergsbranterna. *Karta ill 10.*

Generell hänsyn

Fornlämningar är skyddade genom bestämmelserna i 2 kap i Lag om kulturminnen med mera, KML. Kulturlämningar och -miljöer är också skyddade genom miljöbalkens, MB, generella hänsynsregler samt 3 kap 6 §. För fasta fornlämningar gäller också att de förutom lämningen i sig även omfattar ett större fornlämningsområde, vars storlek bedöms från fall till fall. Tillstånd för ingrepp i fast fornlämning söks hos Länsstyrelsen.

Generell hänsyn bör visas de kulturhistoriska lämningarna genom att exploateringsytor inte bör förläggas närmare lämningarna än 10 meter. Där de planerade vägarna korsar eller påverkar stengärdesgårdar bör ingreppen göras så hänsynsfullt som möjligt. Rio Kulturkooperativ föreslår att de ingående stenarna lyfts åt sidan så att materialet finns kvar och är synligt. Vid eventuellt beslut om avveckling av vindpark och vägar går hägnaderna att återställa.

Kompensationsåtgärder

Eftersom intrången i kulturmiljöerna på Skottfjället blir påtagliga bör kompensationsåtgärder från exploatörens sida föreslås. Det stora värde som går till spillo på Skottfjället består i att de historiska miljöerna lyfts in i ett modernt sammanhang. Exploateringen innebär även att området tillgängliggörs. Detta tillgängliggörande bör förstärkas genom informativa satsningar. Rio Kulturkooperativ föreslår en sammanställning av befintlig kunskap – i första hand hembygdsföreningarnas torpinventeringar –

vilken publiceras och populariseras i en karta över Skottfjället med text. En annan lämplig informativ insats är uppskyllning på plats vid de torp som berörs av vägdragningar och verksplatser. Förslagen på kompensationsåtgärder bör vara konkretiserade i miljökonsekvensbeskrivningen.

Om hänsyn inte kan tas enligt *Särskild hänsyn* ovan, kan ytterligare kompensationsåtgärder utföras, förslagsvis genom dokumentation/utgrävning av någon eller några berörda torplämningar. De torpmiljöer som påverkas mest av föreliggande exploateringsförslag är Dalehagen och Dammeliden/Dammen. En kulturhistorisk dokumentation och arkeologisk undersökning av en eller flera av dessa, skulle kunna ske i samarbete med hembygdsföreningarna för att ytterligare bygga upp kunskapen om torpbebyggelsen på Skottfjället.

Torpmiljöerna på Skottfjället är uppskattade som besöksmål inom friluftslivet. Hembygdsföreningarna i socknarna Bro, Bärfendal och Svarteborg har genomfört inventeringar av torplämningarna på Skottfjället. Torpen i Bärfendals socken är försedda med informativa skyltar uppsatta av hembygdsföreningen. För att ytterligare kunna stärka kunskaperna om hur det en gång var på Skottfjället skulle också ett arkeologiskt källmaterial vara till stor nytta. Därför skulle en utgrävning av de torplämningar som berörs både tillföra samhället kulturhistorisk information samtidigt som de vetenskapliga rönen från en sådan utgrävning skulle vara mycket intressant för den arkeologiska forskningen.

Källor

Litteratur

Algotsson, Åsa & Swedberg, Stig	2004	Sten.doc. Metod för dokumentation av lämningar från stenhuggarepoken. Kulturhistoriska rapporter 1. Rio Kulturkooperativ 2004.
Carlsson, Helene	2007	Bohuslänska gårdar som form och funktion – en fördjupad analys. Licentiatavhandling i arkitektur, Stockholm.
Claesson, Pia	1995	Arkeologisk utredning Bjälkebräcka 1:13 m fl Bro socken Lysekils kommun. Bohusläns museum Rapport 1995:11.
Kardell, Örjan	2004	Gärdesgårdar -i människans tjänst under 800 år. I: <i>Fakta skog NR14 2004</i> . SLU, Umeå.
Lindholm, Kristina	1995	Arkeologisk förundersökning Bjälkebräcka 1:13 Raä 589 Bro socken Lysekils kommun. Bohusläns museum Rapport 1995:21.
Lysekils kommun	1992	Kulturmiljöer i Lysekils kommun. Historia och program för vård och bevarande, Uddevalla.
Munkedals kommun	1994	Kulturminnesvårdsprogram för Munkedals kommun. Del 2. Svarteborgs socken. Remissupplaga våren 1994.
Riksantikvarieämbetet		Riksantikvarieämbetet FMIS, www.fmis.raa.se
Sandström, Anna & Askling, John	2008	<i>Natur på Skottfjället – värden och bevarande, underlag till MKB för vindkraftspark</i> . Calluna AB, Linköping.
Västra Götalands län		Informationskartan Västra Götaland. http://gis.lst.se/gisvg/

Arkiv

Berfendals Hembygdsförening	2001	Torpinventering, Berfendals socken, Munkedals kommun.
Stångenäs Hembygdsförening	1986	Torpinventering, Bro socken, Lysekils kommun.
Svarteborgs Hembygdsförening	1979	Torpinventering, Svarteborgs socken, Munkedals kommun.

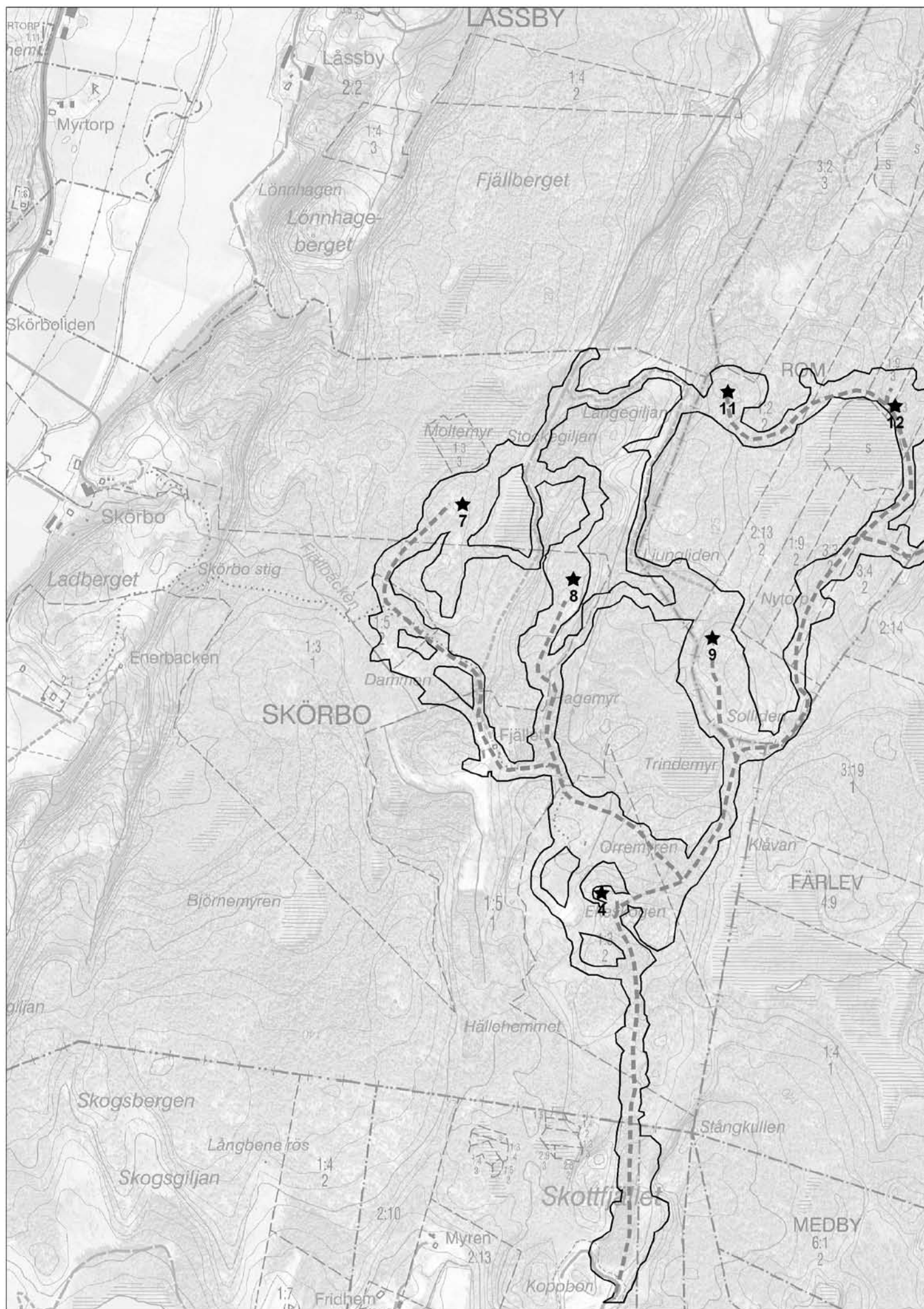
Kartor

Ekonomiska Kartan 1937	1937	Bro NO
Ekonomiska Kartan 1937	1937	Bärfendal SO
Ekonomiska Kartan 1976	1976	8A8j
Ekonomiska Kartan 1976	1976	8B8a

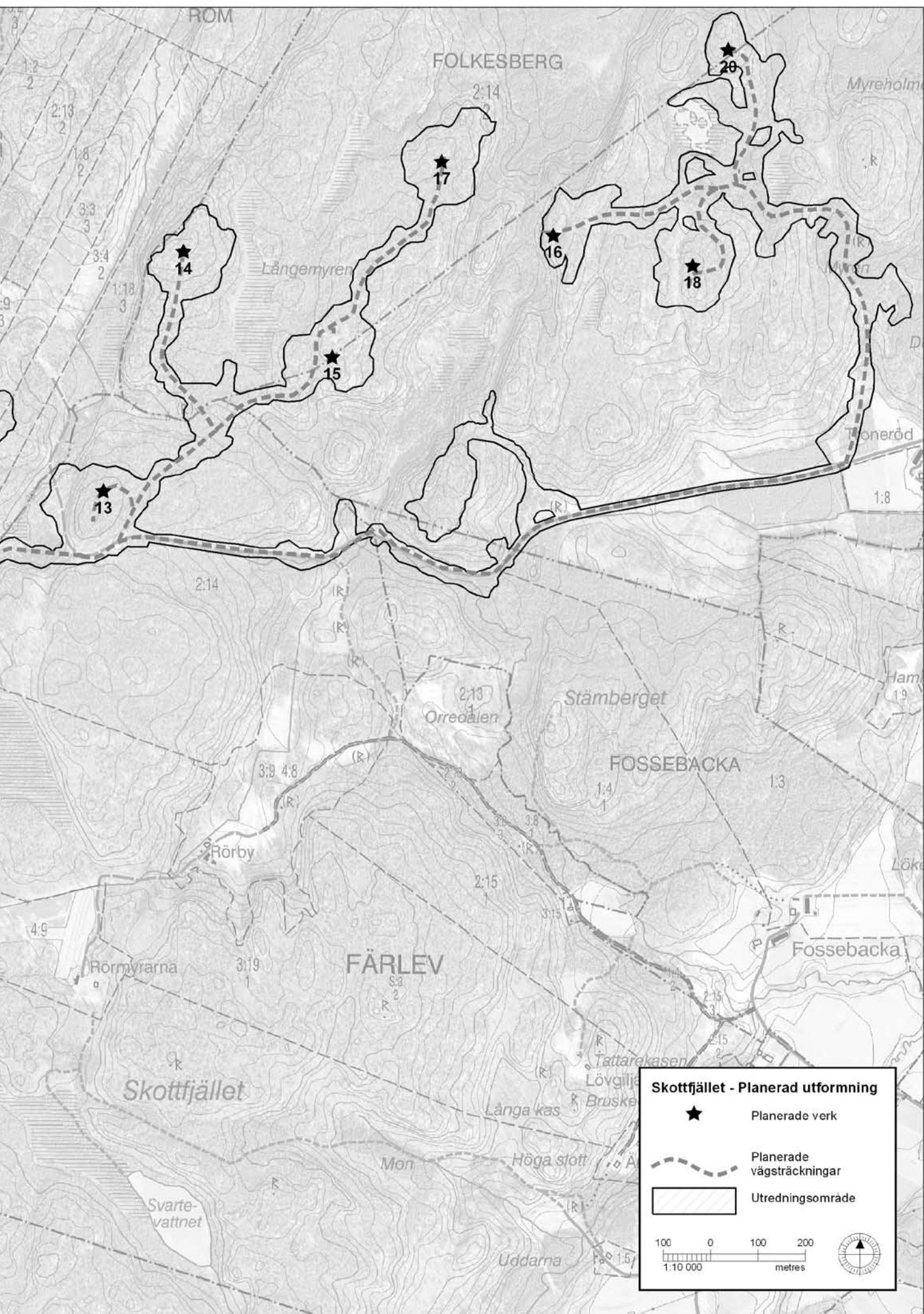
Generalstabskartan 1843	1843	Fjällbacka J243-51-1
Geometrisk avmätning 1694, Fibendal och Troneröd	1694	
Geometrisk avmätning 1697, Fjället	1697	akt N13-22:1
Laga skifteskarta 1847, Heden och Skörbo	1847	akt N13-22:3
Laga skifteskarta 1849, Roms by	1849	14-SVA-281
Laga skifteskarta 1853, Folkesberg	1853	14-SVA-310
Orienteringskarta Skottfjället	1990	Stångenäs AIS
Orienteringskarta Skottfjället	1991	Stångenäs AIS
Ägostyckning 1925, Troneröd	1925	14-SVA-392

Muntliga källor

Larsson, Stephan 20090109 Fyndlokaler Skottfjället

III. 13. Kartan visar planerade verksplatser och vägdragningar, samt utredningsområdet, eller område 2. För utsträck

knigen av område 1 hänvisas till kartorna 11 och 12. För resultaten av utredningen se kartorna 2, 5, 7, 8 och 10.

Bilagor

Bilaga 1. Torp och boplatser

Nr	Arbets nr	Lämningsstyp	Beskrivning
1	S.L. 506	Boplats	Slagen flinta i schaktad väg. Hensbackatid.
2	S.L. 517	Boplats	Slagen flinta i traktorspår. Hensbackatid.
3	S.L. 516 A	Boplats	Rikligt med slagen flinta i traktorspår. Hensbackatid.
4	S.L. 30D	Boplats	Slagen flinta i traktorspår.
5	Svarteborg 135	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Dalarna 1. Omnamnt 1868. Revs 1940.
6	Svarteborg 136	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Dalarna 3.
7	Svarteborg 137	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Dalarna 2. Omnamnt 1844.
8	Svarteborg 132	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Stämmemyren. Omnamnt 1829.
9	-	-	Ruin enligt orienteringskartan.
10	Svarteborg 131	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Redbergsliden. Omnamnt 1885.
11	Svarteborg 1310	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Bottenkasen. Omnamnt 1861. Revs 1940.
12	Svarteborg 123	Lägenhetsbebyggelse	Backstugan Sandliden. Omnamnt 1890. Revs 1932.
13	Svarteborg 122	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Myrholmen. Omnamnt 1826. Flyttat 1941.
14	Svarteborg 113	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Kålebacken. Omnamnt 1756.
15	Svarteborg 125/ Rio 0852:92-93	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Nytorp. Byggt 1875-80. Flyttat 1928.
16	Svarteborg 124/ Rio 0852:94	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Backen. Omnamnt 1854. Flyttat 1925.
17	Svarteborg 186?	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Kubbern. Omnamnt 1854.
18	Svarteborg 185?	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Brattehagen.
19	Svarteborg 173	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Mellanskogen.
20	Svarteborg 112/ Rio 0852:85-87	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Dalhagen. Omnamnt 1833. Revs 1935.
21	Svarteborg 114	Lägenhetsbebyggelse	Backstugan Myren. Omnamnt 1876.
22	-	-	Ruin enligt orienteringskartan.
23	Svarteborg 1122?/ Rio 0852:77	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Änghagen. Omnamnt 1833.
24	Svarteborg 172	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Granskogen. Omnamnt 1854.
25	Svarteborg 192/ Rio 852:7	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Ljungliden. Omnamnt 1812. Ej på karta 1849.
26	Svarteborg 181/ Rio 0852:62-64	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Nytorp. Omnamnt 1854. Ej på karta 1849.
27	Svarteborg 191/ Rio 0852:68 & 70	Lägenhetsbebyggelse	Backstugan Solliden. Omnamnt 1876. Ej på karta 1849.
28	Bro Fo1/ Rio 0852:75	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Änghagen.
29	Bro Fä4/ Rio 0852:74	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Myren.

Nr	Arbets nr	Lämningsstyp	Beskrivning
30	Bro Fä25/ Rio 0852:73	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Backarne.
31	Bro Fä2	Lägenhetsbebyggelse	Backstugan Klovan.
32	Bro M1	Lägenhetsbebyggelse	Backstugan Kolemyr.
33	Bro M2	Lägenhetsbebyggelse	Backstugan Fjället.
34	Bro M3	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Brunnen.
35	Bro H13	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Vattneröd.
36	Bro B3/ Rio 0852:10	Lägenhetsbebyggelse	Backstugan Lunden.
37	Bro S3	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Lunnebacken.
38	Bro S4	Lägenhetsbebyggelse	Backstugan Kobben.
39	Bro R3	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Änghagen.
40	Bro R4	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Giljan. 1850-talet.
41	Bärfendal 110/ Rio 0852:48-49	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Långegiljan. Omnämnt 1845. Upphörde 1910.
42	Bärfendal 115	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Stockegiljan. Ej på karta 1847. Omnämnt 1863. Upphörde 1895.
43	-	-	Ruin enligt orienteringskartan.
44	Bärfendal 120	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Skogmyren. Ej på karta 1847. Omnämnt 1886.
45	Bärfendal 114/ Rio 0852:5	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Hagemyren. Omnämnt 1860. Bebott till 1882 eller 1897.
46	Bärfendal 118/ Rio 0852:40 & 42	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Dammeliden. Ej på karta 1847. Omnämnt 1870. Flyttat 1926.
47	Bärfendal 113/ Rio 0852:46	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Dammen. Ej på karta 1847. Omnämnt 1860. Nytt bostadshus 1907. Upphörde 1954.
48	Bärfendal 117	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Orremyren. Ej på karta 1847. Omnämnt 1878. Upphörde 1950.
49	Bärfendal 112/ Rio 0852:30-32	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Ekeskogen. Omnämnt 1854. Upphörde 1940.
50	-	-	Ruin enligt orienteringskartan.
51	Bärfendal 116	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Hasslebacken. Omnämnt 1870. Upphörde 1894.
52	Bärfendal 119	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Myrbacken. Omnämnt 1885. Upphörde 1897.
53	Bärfendal 121	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Hällehemmanet. Ej på karta 1847. Omnämnt 1850.
54	Bärfendal 106	Lägenhetsbebyggelse	Torpet och backstugan Bogiljan. Omnämnt 1811.
55	-	-	Ruin enligt orienteringskartan.
56	-	-	Ruin enligt orienteringskartan.
57	-	-	Ruin enligt orienteringskartan.
58	-	-	Ruin enligt orienteringskartan.

Nr	Arbets nr	Lämningsstyp	Beskrivning
59	-	-	Ruin enligt orienteringskartan.
60	Rio 0852:8	Lägenhetsbebyggelse	Ruin enligt orienteringskartan.
61	Svarteborg 139	Lägenhetsbebyggelse	Backstugan Liane. Karta 1853.
62	Bro Fä7	Lägenhetsbebyggelse	Torpet Orredalen.
63	Bro Fä5	Lägenhetsbebyggelse	Backstugan Dankedammarne.

Bilaga 2. Lämningar

Rlo-nummer	1	2	3	4	5	6
Typ	Gränsmärke	Hägnad	Hägnad	Gränsmärke	Husgrund hist	Område med fossil åkermark
Beskrivning	Märke bestående av 8 stenar, 0,15-0,70 m stora. 3 lager. Ett par stenar utrasade. Ej i aktuell gräns.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar. Upp till 4 lager.	Stengärdesgård 0,2-1,0 m stora stenar. Upp till 4 lager.	Märke bestående av 5 stenar, 0,2-0,5 m stora. 1 lager. Raserat. Ej i aktuell gräns.	Husgrund efter bostadshus. Källardel. Torpet Hagemyren 1860-82.	Område med upplagda, halvmeter-stora stenar. Røjningssten, dock inte i egentliga rösen.
Orientering	-	O-V och V-S	O-V	-	N-S	N-S
Längd	0,7	-	-	0,75	5	40
Bredd	0,45	0,5	0,5	0,75	4	15
Djup/höjd	0,5	1	0,5	0,2	0,8	-
Antal	1	1	1	1	1	1
Status	skadad	oskadad	oskadad	skadad	oskadad	oskadad
Läge	krön	sluttning	annat	krön	dalgång	dalgång
Markslag	Hällmark	Skog	Skog	Hällmark	Skog	Skog
Beväxtning	ej beväxt	ris	ris	ej beväxt	träd	träd
Bedömning	fast fornlämning	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm

7	8	9	10	11	12	13
Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist	Hägnad	Område med fossil åkermark	Husgrund hist
Tre husgrunder: 1) 11x5 m, 1,10 m hög, med mellanvägg, ingång i SV. SO-NV. 2) 4x4 m, 1m hög. 3) 2,5x2 m, 1 m hög.	Husgrund efter bostadshus med källare och spisiröse. 5 m N om husgrund finns ytterligare en grund, 5x3 m stor.	Två husgrunder: 1) Rektangulär grund efter jordkällare. 7 m åt S finns: 2) Grund 3x4 m, spisiröse 2x2 m.	Husgrund efter bostadshus till backstugan Lunden eller Kobbon.	Stengärdesgård, 0,3-0,5 m stora stenar, 3-4 lager.	Fossil åker i dalgång med flera mindre röjningsrösen, ca 1-2 m stora. Ligger i anslutning till husgrunder 0852:13-14 och avgränsas tydligt av hägnader 0852:11 och 15.	Husgrund utmed berkant. Ej upptagen i torpinventeringen.
-	-	O-V	O-V	O-V	N-S	V-O
11	7	4	5	-	110	6
5	5	4	5	0,5	60	6
1,1	1	1	1,5	0,6	-	1
3	2	2	1	1	1	1
oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	skadad	oskadad	oskadad
sluttning	dalgång	dalgång	dalgång	dalgång	dalgång	dalgång
Skog	Hyggesmark	Hyggesmark	Hyggesmark	Skog	Skog	Skog
träd	ris	ris	ris	beväxt	träd	träd
övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn

Rlo-nummer	14	15	16	17	18	19
Typ	Husgrund hist	Hägnad	Hägnad	Röjningsröse	Hägnad	Husgrund hist
Beskrivning	Husgrund efter bostadshus, med spisoröse. Ej upptaget i torpinventeringen.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar. Upp till 4 lager.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar. Upp till 4 lager. Med grindstolpe, 0,8 m hög.	Röjningsröse 2x1 m, ca 0,2 m stora stenar.	Stengärdesgård bestående av stora stenar, 2 lager.	Otydlig, låg husgrund bevuxen av träd. Ej upptagen i torpinventeringen.
Orientering	O-V	O-V	NV-SO	N-S	V-O	N-S
Längd	9	-	-	2	-	6
Bredd	4	1	1	1	1	3
Djup/höjd	1,5	0,6	0,6	0,3	0,8	0,3
Antal	1	1	1	1	1	1
Status	oskadad	skadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad
Läge	dalgång	dalgång	dalgång	dalgång	sluttning	sluttning
Markslag	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog
Beväxtning	träd	ej beväxt	beväxt	beväxt	ej beväxt	träd
Bedömning	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm

20	21	22	23	24	25	26
Hägnad	Hägnad	Gränsmärke	Hägnad	Hägnad	Hägnad	Hägnad
Stengärdes- gård, belägen på bergskant, delvis nedrasad.	Stengärdes- gård, delvis nedrasad, 3 lager.	Märke bestående av 9 stenar, 0,1- 0,7 m stora. 2 visarsten, 1,7 m hög. Nära aktuell gräns. Gammal träkäpp i märket.	Stengärdes- gård inmätt i sin helhet, 2 tvärs över	Stengärdes- gård, 0,2-1,0 m stora stenar, 3-4 lager.	Stengärdes- gård, 0,2-1,0 m stora stenar, 1-3 lager.	Stengärdes- gård, 0,2-1,0 m stora stenar, 1-2 lager.
O-V	NV-SO	-	O-V	N-S	O-V	V-O
-	-	1,7	27	-	-	-
1	1	1,5	0,6	0,7	0,5	0,3
0,5	0,7	0,6	1,4	0,7	0,8	0,6
1	1	1	1	1	1	1
oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad
annat	annat	annat	annat	annat	annat	krön
Skog	Skog	Hällmark	Hällmark	Skog	Skog	Skog
ej beväxt	beväxt	ej beväxt	träd	beväxt	beväxt	beväxt
övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn

Rlo-nummer	27	28	29	30	31	32
Typ	Hägnad	Hägnad	Brott/täkt	Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist
Beskrivning	Stengärdes- gård inmätt delvis, längs planerad väg.	Stengärdes- gård inmätt delvis, längs planerad väg.	Stenbrott. Uttag i en nivå. Borrhål och bredkil. En naturlig spricka har nyttjats för brottet.	Husgrund efter boningshus, med spisröse, trappa i NNO. Torpet Ekeskogen, byggt 1854, övergivet 1940.	Husgrund efter jordkällare. Huggen- och natursten. Rester efter trätak. Torpet Ekeskogen, byggt 1854, övergivet 1940.	Husgrund efter ladugård. Från N gödselbinge; förhöjt stenparti 3x5 m, lägre glesare grund i S. Torpet Ekeskogen, byggt 1854, övergivet 1940.
Orientering	SV-NO	NV-SO	SV	SSV-NNO	V-O	N-S
Längd	50	185	2	10	7	16
Bredd	0,6	0,6	3	5	5	5
Djup/höjd	0,6	0,7	0,7	1	2	1,5
Antal	1	1	1	1	1	1
Status	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad
Läge	annat	annat	krön	sluttning	sluttning	sluttning
Markslag	Hällmark	Hällmark	Skog	Skog	Skog	Skog
Beväxtning	träd	träd	beväxt	träd	träd	träd
Bedömning	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn

33	34	35	36	37	38	39
Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist	Hägnad	Hägnad	Husgrund hist	Hägnad
Enklare husgrund av enbart natursten.	Igenrasad grund av natursten. Öppning åt V. Ligger invid gården Fjället.	Husgrunds-liknande konstruktion. Byggt av natursten. Ligger invid gården Fjället	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar, 3-4 lager, skadad av väg.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar, 2 lager, nedrasad.	Husgrund efter jordkällare av huggen sten med intakt tak, öppning åt V. Torpet Dammen, 1860-1954.	Stengärdesgård, upp till 2 lager, nedrasad.
OSO-VSV	V-O	V-O	O-V	NO-SV	O-V	NO-SV
5	4	7	-	-	7	-
4	3	6	1	1	6	1
0,8	1	0,5	0,5	0,5	1,1	0,5
1	1	1	1	1	1	1
oskadad	oskadad	oskadad	skadad	oskadad	oskadad	oskadad
sluttning	sluttning	sluttning	dalgång	dalgång	sluttning	annat
Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog
träd	träd	träd	träd	träd	träd	träd
övr kulturhist lämn	bev objekt	bev objekt	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn

Rlo-nummer	40	41	42	43	44	45
Typ	Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist	Hägnad	Brott/täkt	Hägnad
Beskrivning	Massivt byggd jordkällare i huggen sten, i uppbyggd terassering. Torpet Dammeliden, 1870-1926.	Husgrund efter ladugård, Torpet Dammeliden, 1870-1926.	Husgrund efter bostadshus, med källare och spisröse, Torpet Dammeliden, 1870-1926.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar, 3-5 lager.	Stenbrott. Uttag i en nivå, 10 block 0,4-1,2 m stora. Bredkil.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar, 3 lager.
Orientering	-	NO-SV	NO-SV	SO-NV	NO-SV	SO-NV
Längd	6	19	11	-	4	25
Bredd	6	6	7	1	1	1
Djup/höjd	2,8	1,5	1,5	0,5	0,6	0,6
Antal	1	1	1	1	1	1
Status	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad
Läge	sluttning	dalgång	dalgång	sluttning	sluttning	annat
Markslag	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Hyggesmark
Beväxtning	träd	träd	träd	träd	ris	träd
Bedömning	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn

46	47	48	49	50	51	52
Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist	Gränsmärke	Gränsmärke	Hägnad
Bostadshus med spisröse, delar av träväggar, ingång i västra hörnet. Eventuellt nybyggt bostadshus till torpet Dammen, 1860-1954.	Husgrund efter ladugård. Torpet Dammen 1860-1954.	Husgrund efter bostadshus. 2 rektangulära rum av sten. Större och rejälare mot N. Öppning mot N. Långegiljan eller Målarehagen, 1845-1910.	Husgrund efter jordkällare. Öppning mot V, höga breda murar. Långegiljan eller Målarehagen. 1845-1910.	Märke bestående av 3 stenar, 0,5-0,6 m stora. Stående visare, 0,6 m lång. Strax intill aktuell gräns.	Märke bestående av 10 stenar, 0,2-0,5 m stora. Stående visare, 0,5 m hög. Delvis utrasat, ej i aktuell gräns.	Stengärdesgård inmätt i sin helhet, 0,2-1,0 m stora stenar, 1-4 lager.
VNV-OSO	NO-SV	N-S	O-V	-	-	O-V
11	15	11	5	0,8	1,1	27
5	7	6	5	0,5	0,8	0,5
3	1	1	1,2	0,45	0,5	0,6
1	1	1	1	1	1	1
oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	skadad	oskadad
dalgång	dalgång	sluttning	sluttning	sluttning	sluttning	annat
Skog	Skog	Hyggesmark	Hyggesmark	Skog	Skog	Skog
ej beväxt	träd	beväxt	beväxt	ej beväxt	ej beväxt	beväxt
övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	fast fornlämning	övr kulturhist lämn

Rlo-nummer	53	54	55	56	57	58
Typ	Hägnad	Gränsmärke	Gränsmärke	Gränsmärke	Gränsmärke	Hägnad
Beskrivning	Stengärdesgård inmätt i sin helhet, 0,2-1,0 m stora stenar, 1-4 lager.	Märke bestående av 4 stenar, 0,3-0,7 m stora. Stående visare, 0,7 hög. Rödmålad topp. Aktuell gräns.	Märke bestående av 3 stenar, 0,2-0,5 m stora. Ingen visare. Markerar samma gräns som 0852:54.	Märke bestående av 5 stenar, 0,2-0,3 m stora. Helt flackt. Ingen tydlig visare. Markerar samma gräns som 0852:54 och 55.	Märke bestående av 7 stenar, 0,2-0,5 m stora. Stående visare, 0,5 hög, med rödmålad topp och balsnöre. I röset står en rödmålad snökläpp. I aktuell gräns.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar. Upp till 5 lager. Löper runt hela hyggeskanten i SV, väl synlig. Sönderkörd.
Orientering	NO-SV	-	-	-	-	NNV-SSO
Längd	15	0,8	0,6	0,6	1	-
Bredd	0,5	0,6	0,5	0,3	0,6	0,5
Djup/höjd	0,6	0,6	0,2	0,1	0,4	0,6
Antal	1	1	1	1	1	1
Status	oskadad	oskadad	oskadad	skadad	skadad	skadad
Läge	annat	sluttning	krön	krön	sänka	annat
Marks lag	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Hyggesmark
Beväxtning	beväxt	ej beväxt	ej beväxt	ej beväxt	ej beväxt	ej beväxt
Bedömning	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn

59	60	61	62	63	64	65
Övrigt	Brott/täkt	Brott/täkt	Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist	Hägnad
Spisliknande konstruktion, uppbyggt av 9 flata stenar ca 0,20 tjocka, med öppning 0,25x0,25. Byggt i anslutning till stenbrott. Järnföremål: en bult, mutterliknande, oregelbundna järnskivor.	Stenbrott. 2 nivåer. Konkav öppning mot O. Bredkil. Troligen har man utnyttjat naturliga sprickor.	Stenbrott: Konkav öppning. 1) Borr och bredkil. 2) Rundkil. Mycket enkel karaktär.	Husgrund efter jordkällare. Byggt i en slänt mot berget. Har varit bevuxen med stora trän. Öppning mot SV. Torpet Nytorp 1854.	Husgrund efter bostadshus, med stort spisröse. Spår av ev trappa, med betong. Rester efter rumsindelning. Torpet Nytorp från 1854.	Husgrund efter ladugård. Kvaderhuggna block i N, natursten i S. Torpet Nytorp från 1854.	Stengärdesgård, löper längs med planerad väg. 0,2-1,0 m stora stenar, 3 lager.
-	V-0	-	-	O-V	OSO-VSV	NO-SV-NV
1,2	3	2	5	9	17	58
0,6	3	2	5	7	6	0,5
0,6	1,2	2	2	1,5	1	0,6
1	1	2	1	1	1	1
oskadad	oskadad	oskadad	skadad	oskadad	oskadad	oskadad
impediment	impediment	impediment	sluttning	sluttning	sluttning	annat
Hyggesmark	Hyggesmark	Hyggesmark	Hyggesmark	Hyggesmark	Skog	Skog
ej beväxt	ej beväxt	ej beväxt	beväxt	övertorvad	ej beväxt	beväxt
övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn

Rlo-nummer	66	67	68	69	70	71
Typ	Hägnad	Hägnad	Husgrund hist	Hägnad	Husgrund hist	Hägnad
Beskrivning	Stengärds- gård, förgrening. 0,2-1,0 m stora stenar, 3-4 lager.	Stengärds- gård, 0,2-1,0 m stora stenar, upp till 3 lager. Skadad av skogskörväg.	Grund efter jordkällare. Natursten. Backstugan Solliden från 1876.	Stengärdes- gård, 0,2-1,0 m stora stenar, upp till 3 lager. Löper längs med planerad väg.	Husgrund efter bostadshus med spisröse. Backstugan Solliden från 1876.	Stengärdes- gård, 0,2-1,0 m stora stenar, 3-4 lager.
Orientering	NV-SO och SV- NO	O-V	N-S	O-V	O-V	O-V
Längd	-	-	2,6	46	9	-
Bredd	0,5	0,5	2	0,5	4	0,5
Djup/höjd	0,5	0,5	1,6	0,6	1	0,5
Antal	1	1	1	1	1	1
Status	oskadad	skadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad
Läge	sluttning	sluttning	sluttning	annat	sluttning	sluttning
Marks lag	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog
Beväxtning	träd	träd	ej beväxt	beväxt	träd	träd
Bedömning	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn

72	73	74	75	76	77	78
Hägnad	Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist	Hägnad	Husgrund hist	Boplats
Stengärdes- gård, 0,2-1,0 m stora stenar, 3-4 lager.	Husgrund efter bostadshus med spisröse. Torpet Backarne under gården Färlev.	Husgrunder efter torpet Mörketorpet: 1) Jordkällare utan tak, öppning mot O. 12 m åt N finns: 2) Husgrund efter bostadshus. 37 m åt N finns: 3) Grund efter ladugård.	Husgrunder: 1) Bostadhus med spisröse. 12 m åt SSV finns: 2) Grund efter jordkällare 4x5 m. Torpet Ånghagen under gården Fossebacka.	Stengärdes- gård, 0,2-1,0 m stora stenar, upp till 3 lager. Löper längs med planerad väg.	Husgrund efter bostadshus. Torpet Ånghagen under Troneröd.	Boplats. Fynd av 2 flintavslag i PG 6. Uppmätt i terrängen efter bra sadelläge i sandig mark.
O-V	NO-SV	-	O-V	NNO-SSV	SO-NV	NV-SO
-	9	4	9	-	5	55
0,5	5	4	6	0,6	5	25
0,5	1	1	1	0,5	0,5	-
1	1	3	2	1	1	1
oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad
sluttning	dalgång	dalgång	krön	dalgång	dalgång	krön
Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog
träd	beväxt	beväxt	träd	träd	träd	beväxt
övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	fast fornlämning

Rlo-nummer	79	80	81	82	83	84
Typ	Boplats	By/gårdstomt	Hägnad	Hägnad	Boplats	Röjningsröse
Beskrivning	Boplats. Rikligt med slagen flina i nygrävt dike och markväg i SO-sluttning. Delvis skadad av nygrävt dike. Troligen sträcker sig boplatsen längre åt V.	Troneröds gamla tomt, gårdsplats enligt karta 1694 och karta 1925. Finns ej med på ekonomiska kartan 1937. Husgrunder efter bostadshus med spisröse 10x8 m, och jordkällare 6x7 m med stenvälvt tak.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar, 3-4 lager.	Upp till 3 lager, öppning för väg.	Boplats. S-sluttning. Slagen flinta i markväg och dike. Delvis skadad av nygrävt dike.	Röjningsröse eller stensträng. Långt och lågt, N-S riktning. Torpet Dalehagen.
Orientering	NNV-SSO	NO-SV	VSV-ONO	-	N-S	N-S
Längd	60	70	-	-	85	50
Bredd	30	30	0,5	0,5	40	2
Djup/höjd	-	-	0,5	0,5	-	0,3
Antal	1	1	1	1	1	1
Status	skadad	oskadad	oskadad	oskadad	skadad	oskadad
Läge	sluttning	sluttning	dalgång	sluttning	sluttning	sluttning
Markslag	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog
Beväxtning	beväxt	beväxt	träd	beväxt	träd	ej beväxt
Bedömning	fast fornlämning	fast fornlämning	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm	fast fornlämning	övr kulturhist läm

85	86	87	88	89	90	91
Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist	Hägnad	Boplats	Gränsmärke	Hägnad
Husgrund efter ladugård. 3 sektioner. Torpet Dalehagen.	Husgrund efter jordkällare. Natursten. Torpet Dalehagen.	Husgrund efter bostadshus, med spisröse. Torpet Dalehagen.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar, 3-4 lager.	Boplats. V-sluttning. 2 avslag av flinta hittades i kanten av en stig. Svåravgränsad p g a topografin. V om boplatsen finns en snäckskalsbank.	Märke bestående av 5 stenar, 0,4-0,7 m stora. 2 lager. Stånde visarsten. Nära aktuell gräns mellan Bräcke-Folkesberg.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar, 2-3 lager.
O-V	N-S	N-S	N-S	V-O	-	N-S
9	5	11	1	25	1	60
4	4	5	0,5	15	0,8	0,5
0,7	1,5	1,3	0,5	-	0,7	0,5
1	1	1	1	1	1	1
oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad
sluttning	sluttning	sluttning	sluttning	sluttning	annat	sluttning
Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog
träd	träd	träd	träd	träd	ej beväxt	beväxt
övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	fast fornlämning	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn

Rlo-nummer	92	93	94	95	96	97
Typ	Husgrund hist	Husgrund hist	Husgrund hist	Boplats	Brott/täkt	Gränsmärke
Beskrivning	Husgrund efter ladugård. 2 sektioner med mellanvägg. Natursten. Torpet Nytorp 1875-1928.	Husgrund efter bostadshus, med spisröse. Torpet Nytorp 1875-1928.	Husgrunder efter 1) jordkällare; 2) boningshus med spisröse; 3) torvhus och 4) ladugård. Torpet Backen, 1854-1925.	Boplats. NO-sluttning. Fynd av slagen flinta i PG 9. Svåravgränsad p g a topografin. SO om boplatsen ligger en snäckskalsbank.	Stenbrott. Konkav öppning åt N. En nivå. Rundad brottkant. Borrhål. Naturlig spricka har också använts. 5 m åt SV finns en grovt huggen rundad pelare, 0,5 m lång, av på mitten.	Märke bestående av 2 stenar 0,3-0,4 m stora. Aktuell gräns.
Orientering	N-S	N-S	V-O	NO-SV	N-S	-
Längd	9	7	4	50	1	0,3
Bredd	5,5	6	3	25	1	0,3
Djup/höjd	0,7	1,9	1,6	-	0,4	0,4
Antal	1	1	4	1	1	1
Status	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad
Läge	annat	annat	annat	sluttning	annat	krön
Markslag	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog
Beväxtning	träd	träd	träd	träd	övertorvad	ej beväxt
Bedömning	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm	fast fornlämning	övr kulturhist läm	övr kulturhist läm

98	99	100	101	102	103	104
Gränsmärke	Gränsmärke	Gränsmärke	Gränsmärke	Gränsmärke	Hägnad	Gränsmärke
Märke bestående av minst 15 stenar, 0,2-1,1 m stora. Delvis uppbyggt av stenskvivor. Rosa plastkäpp. Står i samma gräns som 0852:97.	Märke bestående av 4 stenar, 0,1-0,9 m stora. Stående visarsten, 0,9 m hög. Står i samma gräns som 0852:97 och 98.	Märke bestående av 7 stenar, 0,2-0,5 m stora. Stående visarsten, 0,4 m hög. Ej i aktuell gräns.	Märke bestående av ett flackt stenblock med 4 stenar på, 0,2-1,1 m stora. Ingen visarsten, men en sten står lutad mot blocket. Ej i aktuell gräns.	Märke bestående av ett stort block 2,1x1,2x0,8 m, med 2 stenar på, 0,3-0,4 m stora. Den stora stenen utgör stående visarsten. Ej i aktuell gräns.	Stengärdesgård, 0,2-1,0 m stora stenar. Upp till 1-4 lager. Längs med brant.	Märke bestående av 3 stenar, 0,15-0,5 m stora. 2 lager. 0,5 m åt 0 ligger ytterligare en sten. Saknar visarsten. Ej aktuell gräns.
-	-	-	-	-	NV-SO	-
1,6	0,6	0,9	1,2	2,1	60	0,5
1,1	0,3	0,7	1,1	1,2	0,6	0,4
0,6	0,8	0,4	0,6	1,3	0,7	0,2
1	1	1	1	1	1	1
oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad
sluttning	krön	krön	sluttning	sluttning	krön	krön
Hällmark	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog	Skog
ris	ris	övertorvad	ris	ej beväxt	beväxt	ej beväxt
övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	fast fornlämning	fast fornlämning	fast fornlämning	övr kulturhist lämn	fast fornlämning

Rio-nummer	105	106	107	108	109	110
Typ	Brott/täkt	Gränsmärke	Gränsmärke	Hägnad	By/gårdstomt	Boplats
Beskrivning	Stenbrott. Öppning mot S. Borrhål med remmare. Bredkil. En naturlig spricka har använts. En varg: hela det uttagna blocket ligger kvar.	Märke bestående av 10 stenar, 02-0,5 m stora. 1 lager. Ej i aktuell gräns.	Märke bestående av 2 stenar, 0,4 m stora. Ej i aktuell gräns.	Stengärdesgård inmätt i sin helhet, tvärs över kleva. 0,2-1,0 m stora stenar, upp till 3 lager.	Fjället. Bestående av bostadshus, ladugård och uthus. På karta från 1697. Tomten är fortfarande bebyggd och används som fritidshus.	Boplats. O-sluttning. Fynd av 10 st avslag av flinta, delvis svallad. Skadad av dike, grustag och väg.
Orientering	S-N	-	-	N-S	-	O-V
Längd	1,8	1,1	0,5	14	-	45
Bredd	1,1	0,9	0,3	0,5	-	20
Djup/höjd	0,7	0,4	0,3	0,9	-	-
Antal	1	1	1	1	1	1
Status	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	skadad
Läge	krön	annat	krön	annat	dalgång	Sluttning
Markslag	Skog	Skog	Hällmark	Hällmark	-	Skog
Beväxtning	övertorvad	övertorvad	ris	ej beväxt	-	träd
Bedömning	övr kulturhist lämn	fast fornlämning	fast fornlämning	övr kulturhist lämn	bev objekt	fast fornlämning

111	112	113	114	115	116	117
Hägnad	Hägnad	Hägnad	Hägnad	Gränsmärke	Hägnad	Gränsmärke
Stengärdes- gård, upp till 0,3 m stora stenar, upp till 3 lager.	Stengärdes- gård, ändpunkt. 0,3-0,5 m stora stenar, 2-3 lager	Stengärdes- gård, mycket låg, upp till 2 lager.	Stengärdes- gård, 0,2-0,5 m stora stenar, 2 lager.	Gränsmärke bestående av 6 stenar, 0,3- 0,5 m stora stenar. Delvis utrasat. Ej i aktuell gräns.	Stengärdes- gård, 0,2-0,5 m stora stenar, 1 lager.	Gränsmärke bestående av mer än 15 stenar, 0,3- 0,5 m stora stenar, delvis utrasat. Ej i aktuell gräns.
0-V	NO-SV	NV-SO	NV-SO	-	0-V	-
2	-	-	-	0,8	-	0,9
0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6
0,5	0,5	0,3	0,5	0,2	0,6	0,5
1	1	1	1	1	1	1
oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad	oskadad
Sluttning	dalgång	sluttning	sluttning	Sluttning	Sluttning	Sluttning
Skog	Hygge	Skog	Skog	hällmark	hällmark	hällmark
ej beväxt	ej beväxt	beväxt	beväxt	ej beväxt	ej beväxt	ej beväxt
övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	övr kulturhist lämn	fast fornlämning	övr kulturhist lämn	fast fornlämning

Rlo-nummer	118	119	120
Typ	Gränsmärke	Fyndplats	Gränsmärke
Beskrivning	Gränsmärke bestående av 2 stenar, 0,3-0,4 m stora stenar. Ligger i linje med lämningarna 115 och 117.	Fragment av en tunnackig, slipad yxa av flinta. Funnen i rotvälta 60 m N om boplats 0852:95.	Gränsmärke, 3 stenar, 0,3-0,5 m stora. Raserat, ej i aktuell gräns.
Orientering	-	-	-
Längd	0,5	-	0,8
Bredd	0,3	-	0,5
Djup/höjd	0,1	-	0,3
Antal	1	1	1
Status	oskadad	oskadad	oskadad
Läge	Sluttning	dalgång	sluttning
Markslag	hällmark	Skog	hällmark
Beväxtning	ej beväxt	-	ej beväxt
Bedömning	fast fornlämning	Bev objekt	fast fornlämning

Bilaga 3. FMIS

RAÄ nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
Svarteborg 566	Boplats	Rikligt med slagen flinta i stig. Hensbackatid.	Fast fornlämning
Svarteborg 565	Boplats	Slagen flinta i bäck. Hensbackatid.	Fast fornlämning
Svarteborg 611	Hålväg	3 hålvägar, 35, 180, resp 70 m långa.	Fast fornlämning
Svarteborg 610	Stensättning	Rund, 4 m i diam, 0,3 m hög, kantkedja.	Fast fornlämning
Svarteborg 57	Röse	2 rösen, 8-11 m i diam, resp 0,6-07 m höga.	Fast fornlämning
Svarteborg 567	Boplats	Lite slagen flinta i traktorspår.	Fast fornlämning
Svarteborg 609	Naturbildning	Plats med tradition, flyttblock kallat <i>Ivers häst</i> .	Övrig kulturhistorisk lämning
Svarteborg 53	Rest sten	Ca 50 m V om husgrund, ej återfunnen.	Uppgift om
Svarteborg 563	Boplats	Slagen flinta i väg och dike.	Fast fornlämning
Svarteborg 564	Boplats	Slagen flinta i vindfälla och provgrop.	Fast fornlämning
Bro 712	Gränsmärke	Upp-pallat stenblock, ligger på 2 stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning
Bro 318	Gränsmärke	Röse, 3-4 m i diam, 0,3-0,5 m högt.	Övrig kulturhistorisk lämning
Bro 713	Fyndplats	Fyndplats för kvarnsten, förarbete, 1,3-1,5 i diam.	Övrig kulturhistorisk lämning
Bro 594	Boplats	Slagen flinta traktorspår och dike. Hensbackatid.	Fast fornlämning
Bro 711	Dammvall	15 m lång, 1,5-2 m bred, 0,2-1 m hög. Kvarnsten nedanför.	Övrig kulturhistorisk lämning
Bro 714	Brott/täkt	Ca 10 x 5 m, för minst en kvarnsten.	Övrig kulturhistorisk lämning
Bro 295	Boplats	Fåtal slagen flinta på tomtmark.	Bevakningsobjekt
Bro 369	Boplats	Slagen flinta i traktorspår. Spån och kärna.	Fast fornlämning

